

108123

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT

SZERKESZTI
DR. SZABÓ T. ATTILA

BCU Cluj / Central Library Cluj

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET HIVATALOS ÉRTESETŐJE

XXXV. ÉVF. 7-10. SZ.

1938. JÚLIUS-OKTÓBER

TARTALOM:

	Lap
<i>Dr. Tavaszgy Sándor</i> : Dr. Páter Béla... ..	101
<i>Dr. Balogh Ernő</i> : Búcsúbeszéd dr. Páter Béla koporsója felett ...	102
<i>Dr. Sáska László</i> : Afrikai levelek	103
Az EKE működése 1937-ben	108
<i>Szabó Bálint, ref. teológus</i> : Húsvéti népszokások Nyárádszentimrén	116
<i>Nyárády E. Gyula</i> : A Tordahasadék kevésbé ismert szépségeiről	121
<i>Záray Jenő</i> : Földrajzi alapismeretek természetjárók számára	127
<i>Dr. Szabó T. Attila</i> : A „megcsapás” két okleveles emléke	132
Egyesületi élet	133
Hírek	136
Szerkesztői üzenetek	

A FOLYÓIRAT SZELLEMI RÉSZÉRE vonatkozó küldemények és a szétküldést illető felszólalások a szerkesztőhöz névre szólóan címzendők. Cím: Kolozsvár-Cluj, Str. Brătianu (v. Király u.) 24.

A SZERKESZTÉS MUNKÁJÁNAK MEGKÖNNYÍTÉSE céljából a szerkesztő a következőkre figyelmezteti az igen tisztelt munkatársakat: 1. Nagy sorközzel csak a papír egyik felére és lehetőleg géppel írt cikket kér. 2. A közlésre szánt cikk legnagyobb terjedelme kb. 150 folyóiratbeli sor. 3. Mellékletül csakis világos, éles körvonalú és fényes, szürke fényképmásolatok, illetőleg rajzok küldendők. A felvétel helyét és a felvevő nevét jelezni kell. 4. A szerkesztőség sem kéziratot, sem fényképet nem küld vissza, illetőleg nem őrizz meg.

A FOLYÓIRAT ELŐFIZETÉSI DÍJA EGY ÉVRE 100 LEJ. TAGJAINK 60 LEJES KEDVEZMÉNYES ÁRON KAPJÁK. Az előfizetési díj a központi főpénztáros, Perczel Attila címére küldendő.

Természetjáró - jelvények

Az E. K. E. gyopárdiszes csinos jelvényei, hasonló kerékpár zászlócskák és arcképes CFR természetjáró-igazolványok tagok részére hivatalos időben az irodában kaphatók. Kirándulások alkalmával az egyesületi jelvények viselését kérjük.

ERDÉLY

Dr. PÁTER BÉLA

Bár a Szepességben született, mégis izig-vérig erdélyi ember volt. Az erdélyi föld élte egy hosszú életen át, az erdélyi föld érdekelte sokféle tanulmányaiban, az erdélyi föld gazdasági műveltségén dolgozott és az erdélyi föld számára nevelt olyan nemzedékeket, amelyek öntudatos és okos készültségükkel az ő szellemében azon dolgoztak, hogy ennek az áldott földnek termékenységét értékesítsék az erdélyi népek békességes, boldog élete javára.

Halkszavú tudós ember volt. Látom, amint még későbbi éveiben is, csöndesen lépegetett, szinte naponként, ki a Bükk felé. Gondolkozott, elmélkedett s biztos tekintettel szemlélődött jobbra-balra, majd halkan magyarázott s osztogatta gazdag lelke kincseit, tanácsait. Békességgel volt tele a lelke s a békesség lehellete áradt egész finom tudós lényéből. Senki sem volt idegen számára és senki sem tekintette az ő harmonikus lényét idegennek. Ott künn a szabad mezőkön, az erdők és rétek tisztásain pedig, azt hiszem, minden növény és virág a maga hangján és saját beszédmódján boldogan üdvözölte, mint legjobb barátot és igazi ismerőst. Nem volt ezen a földön egyetlen virág és növény, még a burján-számba menő mérges gazok között sem, amely őt ne ismerte volna s amelyet ő ne ismert volna külső és belső alkatában. Úgy beszélgetett a növényekkel és a virágokkal, mint más ember legjobb barátjaival. Hol szelíden mosolygott rájuk, hol feddőleg tekintett végig rajtuk, mintha még a lelküket is ismerte volna s mintha lelki változásait is észre tudta volna venni.

A erdélyi föld gazdag növény-világának volt ő a királya. Legfőbb igyekezete és igazi tudós életfeladata az volt, hogyan hozhatja azt a beteg ember-világot és a gyógyító-erejű növény-világot egymással belső kapcsolatba. A gyógyító növények neve és a Páter Béla neve egyet jelent ma is minden erdélyi ember számára.

A mi Erdélyi Kárpát-Egyesületünknek is ő volt a gyógyító elnöke. Akkor került az elnöki székbe, amikor ezt az Egyesületet belső meghasonlás tépte, és milyen csodálatos! anélkül, hogy sokat taktikázott, vagy beszélt volna, amint az elnöki székbe beült, magával vitte az erdők és mezők tiszta levegőjét és békességes hangulatát. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület történetében minden időben úgy fog ragyogni az ő neve, mint békességet hirdető és békességet hordozó igazi emberé.

Legyen az ő neve Egyesületünk jövőbeni életében is kötelező erő arra, hogy igazi élet és becsületes testvéri közösség csak ott van, ahol békesség van. Járjon ott emlékképe előttünk, mint a békesség halkszavú hirdetője!

Dr. Tavaszy Sándor

Búcsúbeszéd dr. Páter Béla koporsója felett*

A lesújtó gyász mély fájdalommal lépek ravatalod elé, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek és az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek nevében utolsó istenhozzádót mondjak. Nehéz elképzelni, hogy nem vagy többé közöttünk, hogy széttört a kapocs, mely eszményi önzetlenségű munkás és értékes ragaszkodásodat mindkét egyesülettel összefűzte. Négy évtizeden át szolgáltad odaadó szeretettel az Erdélyi Múzeum-Egyesületet, melynek választmányában 30 éven át megfontolt, higgadt tanácsaiddal előkelő helyet foglaltál el, a természettudományi szakosztály pedig ügybuzgó elnökét vesztette el Benned. Áldásos és széleskörű működésed, melyet ebben az egyesületben kifejtettél, nem a zajos világnak szólt, hanem a csendes építő tudományosságának. De csak hangja volt szerény, mert súlya túlhatott országhatárokon s messze földön díszére vált neveden keresztül az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek is.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesületben, mint elnök, a legnehezebb viszonyok között igazgattad a kormányt olyan tapintattal és helyes érzéssel, hogy hálája jeléül az Egyesület később tiszteletbeli elnökévé választott. Mint az Egyesület legrégebbi gárdájának tagja, hogy ezenkívül is milyen eredményesen szolgáltad a túristaság nemes eszméjét csendesen, szinte észrevétlenül, azt a bükki „Páter-út” és „Páter-forrás” név örökké fogja hirdetni. Mert e nevek nem mondvacsináltak, hanem úgy maguktól fogamzottak meg neveddel kapcsolatban a természetjárók lelkében, mint ahogy senkitől sem vetve, maguktól nőnek ki az ott nyíló virágok, melyek hiába várják már szelíd mosolyodat és símogató kezedet.

E két Egyesülethez fűződő felejtethetlen kapcsolatodnak mintegy jelképes kifejezője ez a virágerdő, mely ravatalodra borul. Virág adott tudományos vizsgálódásaidnak anyagot, virág tett természetszeretővé s e kettőből fakadt lelkednek gyönyörű belső tartalma: a laboratóriumi asztalra kerülő virágból a lelkiismeretes kötelességteljesítés, a munkaszeretet, a nyugodt megfontolás, a nyíló rét virágpompájából szelíd

* Elmondott az Erdélyi Múzeum-Egyesület és az Erdélyi Kárpát-Egyesület nevében dr. PÁTER BÉLA ravatalánál 1938. június 24-én.

mosolyod, kedves szerénységed és soha senkit nem bántó meleg ember-szereteted. Egész voltál mint tudós és mint ember, de úgy is mint minden eszményi közcél önzetlen munkása.

Lételt az idő, kiesett kezedből a földi élet vándorbotja. Nagy vesztésünk fájdalmán csak az enyhít, hogy kevés és mulandó az, amit a koporsó fed, az a sok, aminek szük a sír, ami fölött az enyészetnek nincs hatalma és ami drága örökségképpen továbbra is a miénk marad.

Drága halottunk! Menj! Koszorúk, virágok öleljétek lágyan, gyöngéden, ringassátok csendes boldog álomba azt, akinél jobban titeket senki se szeretett!

Isten Veled!

Dr. Balogh Ernő

Afrikai levelek

Kirándulás a Felvidékre

Augusztus 23.

Ma kirándulást teszünk gépkocsival Morogoró vidékére, Dar-Es-Salamtól 200 kilométernyire.¹ Eddig csak az Alföldet láttuk Tanganyikából; az a hegyvidék, ahová igyekszünk, már meghaladja a 2000 láb (kb. 700 m) magasságot.

Hajnalban indulunk, hogy lámpánk fénysugarában lássunk valamit az éjjeli állatéletből. Hideg van, szokatlanul hideg. A harmatlecsapódás már naplemente után megindul és tart napkeltéig. A dús harmatképződés táplálja a buja növényzetet. Nem messze a várostól szokatlan zenét és tamtam-dobolást hoz felénk a szellő. Apró viskók előtt, parányi tűz mellett szuahéli férfiak táncot lejtenek. Egy szál tarka lepedő földi testüket, bokájukon fémcsőrgök, fejük fölött buzogányszerű dobverőt lóbálnak, kisebb-nagyobb dobok ütemes bűgása mellett, akárcsak Abesszíniában vagy a gallák földjén.

Hátunk mögött marad a lapos terület. Már csak nagy ritkán érintünk egy-egy szuahéli kunyhót. Az út nagyszerű, dús erdők közt halad. Egy tisztáson gyapot-ültetvények. A lámpafényben messzire világít a tokokból kiomló fehér gyapot. Az úton lappantyú-szerű madarak villogó szeme bámul bele a fényszóróba. Csak az utolsó pillanatban repülnek föl és némelyik bizony hangos koppanással esik neki a kocsifalának. Most több kilométeren egy vadvédelmi területen haladunk keresztül: sűrű őserdő, szakadékos vízmosások... Itt három macskaszerű állat szökik az útról a bokrokba. Most már-már világosodik, de a pára annál sűrűbb. A megindult szellő hol itt, hol amott lebbenti föl a pára-felleget.

Megerkeztünk a Ruvu-folyó kompjához. A fekete révészek már előkészítik a kompot. A folyó síma tükrét csak egy-egy felvágódó hal zavarja meg. A révészek először jól elpüfölik a vizet hosszú botjaikkal, hogy az esetleg közelben ólalkodó krokodilus-népet elriasszák. Az erdő dalosai versenyre kelve zengik reggeli dalaikat. Az átkelés előtt meg-

¹ Az előbbi közleményeket l. e folyóirat 43—51. és 69—76. lapján!

reggelizünk és megbámuljuk a hosszúlábú parti futókat, amint csőrükkel bökdösik a homokot. Most egy pár vadliba száll fel éles gágogással és a fecskék is megérkeztek.

Nagy erőlködéssel, még több kiabálással átrángatták a kompot velünk együtt a tulsó partra. Megállunk egy terebélyes fa alatt és szemlét tartunk a nyakig érő fűben. Rövidesen elefánt-nyomokra bukkanunk. Nem messze egy kafferbivaly-bika nyoma. Megbámuljuk a fekete vándorhangyák fegyelmezett átvonulását az úttesten. Kétarasznyi széles, fekete sávban haladnak. Nem sietnek. Ha közelebb hajolunk, megérezzük az idegen szagot és hatalmas rágóikat marásra nyitva, hátsó lábaikra ágaskodnak. Szinte függőleges helyzetet vesznek föl, élénken kutatnak jobbra-balra, aztán tovább haladnak. Jaj annak, aki közelségükbe jut.

Most már hegyoldalakon kapaszkodunk föl, de mindenütt erdőben. Egy kis tisztáson falu és ültetvények: agavé, banán, papája és édeskrumpli telep. Baromfit is tartanak. Meztelen rajkók banánfűzért cipelnek kocsinkhoz, eladásra. Nem messze az erdőben éktelen majomsikoltozás hallható. A páviánok összeveszttek valami fölött. Nagy a zenebona, amíg a hatalmas termetű basák, a csorda urai és zsarnokai, a galléros hímek rendet nem teremtenek közöttük. Ezek az állatok hihetetlen károkat okoznak a szegény feketék ültetvényeiben. Míg a lakmározó csapat a zsákmányolást végzi, addig egyesek fák sudarára kapaszkodva örködnek, hogy valami meglepetés ne érje a tolvajbandát. Jeladásukra rohan az erdőbe az egész csapat, de egy néhány kukoricacsövet még így is elcipelnek. A földön három lábon sietnek tova, féloldalt hátrasandítva, hogy nincs-e veszedelem.

A láthatáron lassan feltűnnek a kék hegygerincek Morogoró körül. Az az Uluguru-hegység. Morogoró kicsiny ültetvényes telep: néhány görög és német család lakik itt. A telep közepén szálló is van. Itt ütöttünk tanyát. A szálló még a német időből való. A nagy terem főhelyén ma is Vilmos császárnak és feleségének képei, aztán német rablólovagok páncélos alakjai állanak. A bivaly és elénantílop trófeákat német fölírások magyarázzák. Az angolt nem zavarja a császár képe és nem kívánja, hogy az ő nagy embereit tegyék helyette a falakra „dominatore del mondo” aláírással, mint a népus földjén történik.

Az agavé leveleit villanyerőre berendezett gépekkel dolgozzák föl és a tiszta hancsot tömbökbe sajtolva szállítják a piacra. Elsőrangú kötélanyag lesz belőle. A húsos levelek itt a harmadik évben érnek meg vágásra. Ettől kezdve állandóan vágatók. A levágott leveleket a közepén levő rügyek igen gyorsan pótolják.

Ma vasárnapi szórakozás folyik. A szálló játéktermében, jobb ügysző méltó buzgalommal, angolok, németek és görögök vívnek biliárdcsatákat. Minket inkább a környék érdekel: a bivalyfűves rétek és az erdős, felhőkoronás hegyek. Messzevidéket beleszámítva ez itt az egyetlen magasabb hegycsoport. Az est közeledtével megindul körülötte a kóválygó fellegek élete. Csodás alakjaikat lilásan, bíborvörösén színezi a lenyugodni készülő nap.

„A városi nem élvez, falun keresd, mi szép az est...” És itt a forróégőv alatt talán még szebb. Az apró denevérek csapongó röpködése már megindult. És mi is készülünk hazafelé. Csendesen elhagyjuk az ültetvényeket és haladunk a füves pusztán. Fényszórónk előtt egy

csoport antilop törtet nagy ugrásokkal a védelmet nyújtó bozótokba. Tovább néhány macskaféle kullog át hosszúra nyújtott testtel. Egy vastagabb fa ágáról két nagy villódzó szem világít felénk. Megállunk, de e pillanatban a szempár tulajdonosa leugrik az ágról és egy pillanat alatt eltűnik. Ejjél táján az út árkából pettyesbőrű párdúc lép elő, szinte közvetlen-középre bevarja kocsinkat. Visszamegyünk, hogy még egyszer lássuk és a két ragyogó szem elárulja, hogy nem ment messzire, most is ott lappang a bozótban. Nehány kilométerrel odább egy szép nőstény oroszlán váltott át az úton. Hosszú farkával idegesen csapott néhányszor maga körül, mielőtt eltűnt volna a bozótban. Lövésről már szó sem lehetett. Meg kellett elégednünk a látottak szép emlékével. Első szemléletre ez is szép és érdekes volt. Lélekben felfrissülve, de testileg jól kifáradva érkezünk vissza a városba.

Masszaiak és gallák

A masszaiak törzse Keletafrikának talán a legnagyobb területen szétszórt népe. Igen nagy területet népesítenek be Afrika közepétáján is. Oriási marhacsordáik vannak. Egy időben, mint Thomson útleírásából tudjuk, Keletafrika uralkodó törzse volt. Akkoriban katonai alapon voltak megszervezve. A törzs hatalma a kiváló emberanyagból álló harcos osztályon nyugodott. Ez az osztály végezte a törzs politikai irányítását. Időnként rablőhadjáratokat folytatnak a szomszédos, túlnyomólag földművelő kikukuj törzse ellen és ilyenkor asszonyokat és gyermekeket cipelnek el hadizsákmányul. Jólétüket mindig ezeknek a rabszolgáknak köszönheték, akik helyettük minden munkát elvégeztek. Emiatt okoznak ma is sok álmatlan éjszakát a civilizáló hatóságoknak. Gyakran büntető kiszállásokkal gyéritették meg soraikat. Aztán megtiltották a lándzsa és a pajzs viseletét. Iskolákat is állítottak számukra és hogy harcias szellemüket más irányba tereljék, nagy marhacsordákat gyűjtöttek országuk területére. Ez a szelidítő folyamat talán sikerre is vezet idővel, kivált a békésebb kikuju vérrrel való keresztezés útján.

A masszai erős szervezetű, karcsú termetű népség. Arcvonásaik a régi egyiptomi típushoz hasonlóak. Afrikának ők az arisztokratái. Jellemző, hogy a legtöbb afrikai törzssel ellentétben vajmi keveset hisznek a boszorkányosságban. Papjaik, a laibonok, vallási dolgokon kívül kezdetleges gyógyítással is foglalkoznak. Lakásuk apró, kerek kunyhóból áll; ezt körben levert vastagabb karókhöz építik és falait marhatrágyával tapasztják be. Ezért aztán e lakások hihetetlenül bűdösek, annál is inkább, mert apróbb állataik is együtt élnek velük a kunyhókban. A masszai tanya büzére messziről odasereglenek a legyek.

A földművelő munkát asszonyaik végzik. Ezeknek a ruházata vékony drótokra fűzött üveggyöngyökből vagy apró kagylókból áll, s mint valami páncél övezi körül testüket. A férfinépség élete a vadállatok elleni védekezésben telik el, mert a masszai fensíkon sok ragadozó kíséri a marhacsordákat. A masszai puszta lándzsával és pajzzsal fegyverezve szembeszáll a párduccal vagy az oroszlánnal. Ez itt a bátorság fokmérője és a katonai nevelésnek is kiváló eszköze. Az angol kormány a harcias szellem letörésére egy időben megtiltotta az oroszlánvadászatot. Erre aztán annyira elszaporodtak e veszedelmes fenevadak, hogy a kormányzó-

ság fehér vadászokat kért az oroszlanok irtására és végül is a masszaiakat kénytelen volt újra fölfegyverezni.

A harcok szellem ápolásának különös eszköze a legénysorba kerülő fiatalok próbatétele és fölavatása.

Mikor a serdülő ifjú elérte azt a korhatárt, amelyben a harcok osztályába léphet, bizonysgot kell tennie személyes bátorságáról egy véres lándzsa fölmutatásával és valamely ellenséges törzs tagjának megölésével és a győzelmű trófea fölmutatásával. Csak ezzel a föltétellel hajtják végre aztán rajta a circumcisiot. Elképzeltető, hogy minden siheder mennyire vágyik arra, hogy emberölés útján mielőbb bejusson a kiváltságokat élvező harcok osztályába. Napokig bújják ilyenkor az őserdöket, míg a véletlen valami szerencsétlen embert útjukba nem hoz. A kormányzóság képtelen arra, hogy minden lépésüket ellenörizze. Ha pedig eredménytelenül térnek haza, gúnykacaj és megvetés várja őket. Fölavatás előtt még az ünnepélyre meghívott, szomszéd törzsbeli vendégek előtt is tanujelét kell adniok bátorságuknak. A fokmérő egy sörrel lerészegített fekete ökor szabályos legyözése. A részeg állat szarvaival túrja a földet, de a bajnoknak kötelessége megragadni a szarvát, az állatot földre rántani és a nyakát átmetzeni. A bőrét aztán lefejtí és diadalmi jelvényül ölti magára, azzal együtt most már helyet foglalhat a harcok csoportjában.

A masszaiak kedvenc tápláléka a zebu tej és vér keveréke. A tejet esténként fejk az éjjeli szállásra szolgáló és túskeboronával bekerített bómában. A vért nagy ügyességgel más-más állatból csapolják. E célra az állatot négy lábánál fogva földre döntik és lefogják. Egyikük vékony, élesre kifent nyílhegyet szúr az állat valamelyik vénájába és a sebet nyitva tartva vért ereszt egy cserépedénybe, vigyázattal mindig csak annyit, hogy az állat különösebb kezelés nélkül rövidesen pótolhassa a veszteséget. A műtét után a vérzést elállítják és az állatot néhány napra a többitől elkülönítve tartják. Erről jut eszembe, hogy ugyanígy táplálkoznak Abesszinia legdélibb részén a gallák is; ezeknek életmódja megfigyeléseim szerint sokban egyező a masszaiakéval.

A galláknak is állattenyésztés a főfoglalkozásuk és nekik is vérrel kevert zebutej a mindennapi táplálékuk. A tej egy részét savanyodni hagyják kisebb-nagyobb, vékony, de erős rostázatú fűszálakból fonott edényeikben. Ezeket a fűedényeket asszonyok és gyermekek készítik egyes kézfónással, méteres hosszúságú fűszálakból. Szépen egyenletesen formálják öblössé és a nyakánál összeszűkítik, hogy köcsög-alakja legyen. A kész fűedényeket frissen folyó vérrel itatják át, hogy a tej számára átjárhatatlanná tegyék. E műveletet többször megismétlik, míg az edény vékony fű-fala majdnem cserép keménységű anyaggá formálódik. A kész edények nyakára csinos gomba-alaku fedöket is készítenek s aztán az edényt, különösen a nyakát és a fedelét apró fehér kagylókkal kivarrrják. A fehér kagylókkal díszített fekete fűedények igen csinosak. Bögre nagyságtól 8—10 literesig mindenféle méretben készülnek. Az utazónak, ha galla vidékre téved, ilyen edényben kínálják a tejet. Addig nincs is baj, míg a fazekak mineműsége iránt nem érdeklödünk. De azután már nem nagyon ízlik a tej, bármiképpen kínálják is. Ráadásul azt is megtudjuk, hogy a fűedényeket soha sem mossák, ha kifogyott belölük a tej, majd este újat fejnek beléje. Az is furcsa dolog, hogy

galla barátaink nem ismerik a kanalat. Körbe ülnek s az edény kézről-kézre jár, úgy isznak belőle. Így kínálják természetesen a vendégeket is, és meglepődnek, ha húzódozunk. De ez csak addig tart, amíg a velünk hozott élelmikészletekből telik. Ha ez kifogyott és európai konzerv nem áll rendelkezésünkre, bizony mindjárt jó lesz az a galla tej és a fazekat is elég tisztának találjuk, ha szomjuságtól kicserepesedett nyelvvél érkezünk a galla tanyára. Bizony így jártam nem egyszer magam is és könyökig turkáltam egy-egy ilyen tejes edényben a tejalvadékok és egyéb tartalmasabb darabok után. Nincs is ennél felségesebb eledel a világon.

A galla legények házasságkötés előtt ugyanúgy kószálnak a pusztai erdőkben, hogy az érett kort jelentő véres jelvényeket megszerezhessék. A leány megvásárlásához itt nagyszámú zebu is kell, mert itt az apa kapja a hozományt cserébe a leányáért. De előbb a véres lándzsát kell megszerezni; ez bizony életveszélyes dolog, mert a szerencsétlen áldozat is tudja, hogy miről van szó és utolsó lehetéig védekezik. A cél elérésére minden eszközt alkalmaznak a mérges nyiltól és a nyak át-metszésére szolgáló visszagörbített késtől a vaslándzsáig. Különösen a vizes gödrök környékén szoktak lejátszódni a véres tragédiák, mert ide nagy környék népe jár örökös halálfélelmek között vizet hordani. A boro-nai steppék ugyanis vízben nagyon szegény területek s egy-egy kút vagy vizes gödör drága kincs a lakosságnak.

Csak futólag említtem, hogy a gallák között is mindennapos a leány és asszony rablás, különösen a forgalmas ösvények közelében. Az úton-állók, ha nekik megtetszik, elhurcolják az asszonyfélét. És a hozzátartozók nem is nagyon nyomoznak utána, mert úgy is tudják, hogy néhány nap múlva megkerül. A galla férfi többnejű. Feleségei a törzs területén szétszórt kunyhókban egymástól távol élnek. Mindeniknek megvan a részére kiosztott állatállománya, amellyel hűségesen sáfárkodik férje javára. Egyéb szokásaik is sok tekintetben egyeznek az egyenlítő vidéki harcias masszai törzs szokásaival. Ők is törzsfőnökök irányítása alatt élnek, de nincsen olyan kifejlett katonai szervezetük és külön harcos osztályuk, mint a masszaiaknak.

Dr. Sáska László

(Vége.)

Az EKE működése 1937-ben

Egyesületünk 1937. évi közgyűlését a tisztikar, a választmány és a központ számos tagjának jelenlétében 1938. június 24-én tartotta meg. Az 1936. évi jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése után a választmányi és a főtitkári jelentést dr. *Balogh Ernő* olvasta fel. A zárszámadások felolvasására a számvizsgálók jelentése és felmentése következett. Ezután a főpénztáros előterjesztette és a közgyűlés elfogadta az 1938. évre szóló költségvetést, a megürült tisztségekre meg új tisztviselőket választott.

A főtitkári jelentésből az alábbiakban közöljük azokat a részeket, amelyek a központ és vidéki osztályaink 1937. évi működését mutatják:

Központunk tartott az elmúlt évben négy választmányi gyűlést és egy közgyűlést. A gazdasági- és propaganda-szakosztály üléseit rendszeresen nem tartott, csak akkor, ha azt a felmerülő ügyek szükségessé tették, a turista-szakosztály azonban rendszerint minden héten ülésezett. A titkári hivatal beiktatót és elintézt 1007 ügydarabot. A múlt év folyamán egyesületünkbe 72 új tag lépett, köztük 3 alapító; ezekkel tagjaink száma a múlt év végén, leszámítva a veszteségeket, 507 volt, köztük 35 alapító. A tagok számában tehát némi apadás mutatkozik az azelőtti évi 521 taggal szemben. Ennek oka azonban nem az EKE hanyatló népszerűsége, hanem az, hogy nem fizető tagjainkkal szemben fokozottabb szigorúsággal járunk el. A helyi taglétszám csökkenésével szemben viszont bizonyos emelkedés tapasztalható vidéki tagozatainknál. Kellemetlen, hogy néhány vidéki osztályunk nem küldte be kimutatását, de a pontosabb osztályok idevonatkozó jelentése 1191 tagról ad számot, s ez (az egyébként tevékeny gyergyószentmiklósi és máramarosszigeti osztály létszámát csak 50-nek véve) összesen 1241 tagot tesz ki, tehát mintegy 50-nel többet a megelőző évinél. Ebbe nincs is beszámítva az enyedi osztály, mely felélesztésre vár, míg be kell vallanunk, hogy dévai és zilahi osztályunk feloszlott, s ilyennek tekinthető a szászrégeni is. Ezekkel szemben nyereséget jelent a múlt évben alakított székelyudvarhelyi osztály. Mindent összevetve, az EKE összes tagjainak létszáma a múlt év végén 1762-re tehető a megelőző évi 1715-tel szemben.

Egyes vidéki osztályunk lanya munkájára, sőt életképtelenségére már múlt évi beszámolómban is felhívtam a figyelmet, és magyarázatát is adtam. Míg a központ nem jut olyan helyzetbe, hogy időnkénti kiszállással, az osztályt anyagilag nem terhelő előadások tartásával közvetlen kapcsolatot teremthet, számítani lehet arra, hogy a csak gyenge szervezettségű s elhagyatott osztályaink lassanként teljesen elsorvadnak,

Tagjaink közül a múlt év folyamán négyen haltak el. A szomorú sort éppen volt elnökünk, *Bors Mihály* nyitotta meg; tragikus végzete legnagyobb jötevőnktől fosztott meg. Egyesületünk naggyátételére, felvirágoztatására szép, eszményi tervei voltak, s nem lehet kétséges, hogy ezek megvalósítása érdekében áldozatokra is kész lett volna. A nyugvó pontot nem találó belső tusa azonban erősebb volt a jövőt szép színesre festő földi kapcsolatnál, s ellenállhatatlanul ragadta a szomorú végzetbe. Halála alkalmával az egyesület gyászjelentést adott ki, koszorút helyezett ravatalára, testületileg vett részt jan. 11-i temetésén. Itt az EKE nevében dr. Tavaszy Sándor vett tőle búcsút. Elhunyt dr. *Hirschler József*, prelátus-kanonok, közéleti nagyságainknak különösen közművelődési téren egyik legkimagaslóbb egyénisége, volt alapító tagunk. Meghalt továbbá a helyi orvosi társadalom egyik legképzettebb és legrokonszenvesebb tagja, dr. *Filep Gyula* és *Kárpáti Emilné*. Örökre elköltözöttjeink kegyelettel őrzött emlékét tisztelje meg a közgyűlés is rövid felállással (Megtörténik.).

Jelentős mozzanat egyesületünk életében, hogy vidéki tagozatainkkal együtt beléptünk a sászövetségbe. A sászövetség tagsági díja 2000 lej, amely azonban megoszlik a központ és a közt a négy vidéki osztály között, mely már régen szorgalmazta ezt a belépést. Ezekben az osztályokban ugyanis nagyon élénk a sisport, de versenyeket nem tarthattak, s tagjaik más versenyben sem indulhattak az EKE színeivel. E vidéki osztályok így sászövetségi tagságon kívül nem tudták kellőképpen kihasználni természetadta előnyüket, s kamatoztatni a sisporttal kapcsolatos befektetéseiket. Nagyon kívánatos lenne, ha a központban is újra életre kelne a sízakosztály, már azért is, mert a tőle esetleg rendezendő siverseny hathatós eszköze lehetne az EKE propagálásának. Sőt továbbmenőleg egy EKE vándorkupa felállításáról lehetne szó, melynek elnyerésére az EKE osztályok között rendezendő évi versenyek az egyesület életébe élénkebb vérkeringést hoznának, s közöttük egyúttal szorosabb kapcsolatot is létesítenének.

Menedékházaink közül a bükkiben a múlt év folyamán jelentősebb változás nem történt. A jövőre vonatkozólag azonban mind elodázhatatlanabb a már tatarozni sem érdemes régi, dűledező épületnek újjal való kicserélése. A téli idényre e menedékházunk fölött a gerincen a sízök kényelmére való tekintettel egy menhelynek való házacskát béreltünk, a próba azonban nem vált be. Tordai-hasadéki menedékházunknál tovább folytak a felszerelési munkálatok. A még berendezetlenül álló két szobát, minthogy annak butorozására jötevőnk már nem akadt, maga az egyesület rendezte be. Ezzel a menedékház összes helyiségei lakható állapotban vannak, s a külön női meg férfi közös hálószobán kívül 10 egy, két és három ágyas csinos szoba várja a kirándulókat. Megállapítható, hogy e menedékház forgalma erősen emelkedőben van, a múlt évben még svédek és amerikaiak is megfordultak benne. Most, hogy teljesen be van rendezve, még nagyobb látogatottságra lehet számítani, sőt megjósolható, hogy rövidesen szűk is lesz.

Folyóiratunk, az „Erdély” 6 füzetben, 8 iv terjedelemmel jelent meg a múlt évben. Folyóiratunk csereviszonyban áll 24 bel- és külföldi folyóirattal és lappal. Az „Erdély” fentartása ez évben is súlyos anyagi gondot okozott egyesületünknek. Ezzel kapcsolatban itt is kérünk kell

tagjainkat, hogy folyóiratunk iránt több megértéssel legyenek. Különösen vidéki osztályaink szíves figyelmét hívjuk fel, hogy tőlük csak 30 lej évi előfizetési díjat kérünk, míg a központi tagok 60 lejt fizetnek. Feltűnő, hogy egyes vidéki osztályaink még e csekély hozzájárulás ellen is tiltakoznak, pedig erre inkább a kétszerest fizető helyi tagoknak volna okuk. Felesleges itt azokra a körülményekre újra hivatkozni, melyek arra kényszerítették az egyesületet, hogy előfizetési díjakat szedjen, hiszen ezt körleveleinkben megindokoltuk, s legutóbb az „Erdély” 1938. 5—6 száma is meggyőző módon foglalkozik ezzel a kérdéssel. Folyóiratunk nem üzlet, hanem egyesületi életünknek olyan fontos kelléke, hogy arra a központ sokkal többet is szívesen áldozna, mint amennyivel még ma is kénytelen hozzájárulni, ha tehetné. A helyzet ma az, hogy ha folyóiratunk iránt nem fokozódik az érdeklődés, elkerülhetetlen lesz lapunk terjedelmében s kiállításának minőségében is a visszafejlesztés.

Az egyesület szoros összeköttetést létesített a Turista Szövetséggel, melynek közgyűlésén *Beke* Lajos titkárral képviseltette is magát. Beküldöttük ide menedékházaink kimutatását, s remélhető, hogy ezzel közelebb jutunk ahhoz, hogy az ország többi menedékházainál viszonyossági kedvezményhez juthassanak tagjaink, illetőleg, hogy ez a kedvezmény intézményesen biztosíttassék. Hasonló élénk érintkezésben van az egyesület a Nemzeti Turista Hivatallal, hova a téli időnyben felkérésükre sportidőjárás-jelentést küldöttünk. Segítségünkre volt ez a hivatal Tordai-hasadéki menedékházunk adómentességének s az izorai menedékházhoz vezető út megnyitásának elintézésében.

Képviseltette magát az egyesület *Beke* Lajos központi titkárral a KKASE 25 éves jubileumán, temesvári osztályunk közgyűlésén *Baczoni* Géza tagtársunkkal; ez utóbbi ugyanakkor ott vetített képes előadást is tartott. A nagyváradi Vasasok zászlószentelésén nem jelenhettünk meg, de arany zászlószeg és üdvözlőirat küldésével kifejezést adtunk testvéri jókívánságunknak. A Brassói Turista Egylet 10 éves jubileumán dr. *Balogh* Ernő főtitkár képviselte a központot, csiki osztályunk részéről pedig az elnök, *Vámszer* Géza volt jelen. A körülmények szerencsétlen összejátszása folytán nem jelenhetett meg személyesen a központ részéről senki aradi osztályunktól a Moneasan rendezett Czárán-émlékünnepélyen; ezért itt a közgyűlés színe előtt is ki kell fejeznünk őszinte sajnálkozásunkat, s kérnünk aradi testvéreink megbocsátó elnézését.

A társegyesületekkel fennálló jó viszonynak eléggé kifejezői az ősz folyamán tartott munkanapok, amikor turista-szakosztályunk a Kolping, a Tenisz-Klub, a KKASE és a Gyopár fáradságos kézi munkával, a legteljesebb testvéri egyetértéssel rendbehozta a bükki utakat, hogy azok a szízsre alkalmasak legyenek. Bekapcsolódott munkánkba a Touring-Club is azzal, hogy résztvett a bükki menedékháznál felállított első orvosi segélyállomás megszervezésében.

Örvendetesen nagy jötevőink száma, kik szíves adományaikkal főleg menedékházaink felszereléséhez járultak hozzá. A rövidség kedvéért álljon itt csak nevük:

Balázs Ernő, Balázs Gyula, Bogyó Lajos, dr. Cseresnyés Gyula, Deutsch műszerész, Eger vegyészeti gyár, EMKE drogéria, Flor József, Fotofilm, Friedsam Gyula, Gelb László, dr. Gergely Zoltán és neje,

dr. Görög Ferenc, dr. Halász Pál, dr. Hintz György, Jánossy Lajos, Kovács Sándor, Kohn gyógyszerész, dr. Lám István, Léber Jenő, dr. Manouschek L. Ottóné, Miklós Lajos, Régeni Sándor, Porzsoló Oszkár, Rosenberg Soma, dr. Roth Hermann, Royal drogéria és Somlea Mihály.

Jótevőink sorában kell megemlítenünk az egyesületnek azon barátait, kik bái tiszteletjegyüket kiváltották, bár magát a bált nem tartottuk meg elnökünknek, Bors Mihálynak közeli halálára való tekintettel. Adományt jelent az a 8500 lej is, melyről, mint tiszteletdíjról az egyesületnek illető tisztviselői ez évben is lemondtak. Külön köszönet illeti a helyi lapokat, mint amelyek hirdetéseinket szívesen közölték. Mondjon a közgyűlés e megértő szolgálatért jegyzőkönyvi köszönetet a Keleti Újság, a Jóestét, az Ellenzék, a Magyar Újság és az Estilap szerkesztőségének, kérve további jóindulatukat az egyesület iránt.

Szakosztályaink közül a turista-szakosztály múlt évi tevékenysége örvendétesen szép eredményt mutat fel. Ennek számszerű adatai a következők (A zárójelben álló számok az előző évi megfelelő adatot tüntetik fel.):

Rendezett 124 (104) kirándulást, mégpedig 81-et (70) gyalog, közeli helyekre, 30-at (24) autobuszon és 13-at (10) vasúton, távolabbi vidékekre. E kirándulásokon résztvevő összesen 2359 (2085) személy, kik közül 1106 (812) vendég volt. A vendégek feltűnő nagy száma beszédes bizonyítéka egyesületünk iránti általános érdeklődésnek; ez főképpen a kirándulások gondos és körültekintő rendezésének s a vezetők figyelmes munkájának az eredménye. E kirándulások közül Kardos Béla ez évben is a legtöbbet, 34-et vezetett. A többi kirándulás vezetői voltak: Szócs Edéné 13, Baczoni Géza, Czirják Károly 10, Friedsam Gyula 8, Beke Lajos 6, dr. Borbáth Samu, Gyarmathy Zs. Béla 5, Róder Melitta 4, Mogyorós Géza, Szilvay Ernő, Illyés István 3, Brüll Emánuel, Matejovics Antal, dr. Balogh Ernő 2—2 esetben. 1—1 kirándulást vezetett: dr. Tavasz Sándor, Husz Ödön, Hecht Dezső, Cseh Ferenc, Orosz Ferenc, Gergely Zoltán, Lakatos Miklós, Batiz Béla, Boga Jenő, Jánossy Lajos, Berecz Berta, Czirják Netti és Hann Margit.

A szakosztály 8 ízben rendezett társas összejevetelt; ezek közül különösen kiemelendő a tordai-hasadéki menedékházunkban elhelyezett Bors-emléktábla leleplezési ünnepe.

A propaganda-szakosztály működése szintén számottevő eredményre vezetett. A téli idényben 10, többnyire vetített képekkel kísért ismeretterjesztő előadást rendezett. Hogy ezek mennyire kedveltek voltak, s mennyire hozzájárultak az EKE, s általában a turista eszme népszerűsítéséhez, mutatja az, hogy az előadótermet a — nagyobb részben nem is EKE tagokból álló — közönség nemcsak mindig megtöltötte, de sok esetben a közönség egy része be sem fért a terembe. Előadásokat tartott: dr. Koleszár László, Baczoni Géza, 2—2 ízben, 1—1 előadást pedig Bányai János, Cseke Domokos, Husz Ödön, ifj. dr. Parádi Ferenc, Xántus János és dr. Balogh Ernő. A szakosztály nagyon jelentős tevékenységének köszönhető a székelyudvarhelyi osztály megszervezése.

Gazdasági szakosztályunk tevékenységéről hosszadalmas lenne a részletes beszámoló. A különböző adóügyek, melyek gyökerei egyes esetekben sok évre nyultak vissza, ingatlanaink állapotának tisztázása, menedékházaink körüli sokféle tennivalók éppen elég munkát adtak,

s ezeket a körülményekhez képest kedvező módon elintézni, és általában az egyesületet a nehéz anyagi viszonyok mellett sok mellékkörülmény tekintetbevételével a költségvetési keretek között vezetni nem volt könnyű feladat.

Vidéki osztályainkra térve át, közülök néhányról közelebbi ismeretést nem adhatok, mert többszöri felszólításra sem küldték be jelentésüket. Bár ezek egyikéről-másikáról más úton tudjuk, hogy bennük folyik élet, de egy átfogóbb körű egyesület egységes irányítása csak úgy lehetséges, s az egésznek kívánatos együttes munkája csak úgy valósulhat meg, ha a központi szervnek a tagozatok helyzetéről, állapotáról, munkájáról pontos képe van. Ez nemcsak a központnak, hanem a vidéki tagozatoknak is érdeke. Annak a kérésnek teljesítése tehát, hogy ügykezeléstől idegenkedő osztályaink jövőben igyekezzenek évi jelentésüket megtenni, saját maguk ügye is.

A többi osztályokról a következőket jelenthetjük:

A 210 taggal bíró a r a d i osztály nemcsak pontos ügykezelésével tűnik ki, hanem rendkívül élénk turista tevékenységet is fejt ki. Erős szervezettség, helyes irányítás jellemzi; ez alkalmassá teszi nagyobb alkotó munkára is. Tevékenységének kimagasló mozzanatai az aug. 22-én kb. 450 résztvevővel Moneasan tartott „Czárán” emlékünnepelely, továbbá a szept. 25—26-án a kászójai menedékháznál rendezett házi ünnepelely, melynek központja a kiválóbb teljesítményt végzett turisták jutalmazása volt. A kászójai menedékház teljes berendezése (kb. 125.000 lej értékben) az osztály tulajdona.

T e m e s v á r i osztályunknak 193 tagja van. Hegyeiktől távol, turista szempontból fekvése nagyon kedvezőtlen, ennek ellenére kirándulásai száma tekintélyes, úgyhogy a megtett út 6590 km-t tesz ki. Szilárd alapon álló osztály, mely bár alig három éves, máris 122 kötetes szép könyvtára van.

Rendkívül életrevaló 188 tagot számláló n a g y b á n y a i osztályunk. Ügyes vezetéssel ez az osztály, tekintélyes hosszúságú útjelzésüket nem is tekintve, egyesült odaadó munkával izvorai menedékházát annyira fejlesztette, hogy ma ez az országnak egyik legjobban és legmodernebbül felszerelt menedékháza.

M a r o s v á s á r h e l y i osztályunk az előbbi visszaesés után a múlt évben új erőre kapott. Új alapokra helyezkedett, nagyobb élénkség mutatkozik sikerült kirándulásaiban, s tagszáma is 134-re növekedett.

C s i k s z e r e d a i osztályunknak csak 84 tagja van, de ez a kis gárda, élén régi, ügybuzgó vezetőségével, mintaképe az igazi turistáknak, akik nemcsak odaadó munkájukkal tűnnek ki, hanem igazi turista nevelésük is van. Az osztálynak ez a két erénye a Turista Szövetség múlt évi bukaresti közgyűlésén nyilvános dicséretben is részesült (L. Erdély XXXIV. évf. 92. l.). Sútai síugrósánca mellett menedékházára felépítette az emeleti részt. Tartott egy házi síversenyt és több társas összejövetelen kívül egy népünnepelelyt. Kirándulások rendezése tekintetében is egyike legmozgékonyabban működő osztályainknak.

Erős lendülettel indult az életnek a csak múlt év nov. 28-án alakult, tehát legfiatalabb s z é k e l y u d v a r h e l y i osztályunk. Már is 83 tagot számlál. Hozzáértő és lelkes vezetőségét s fekvésének kedvező

voltát tekintve, minden remény megvan, hogy ez az osztály igen sok szépet fog alkotni.

Boksanbányai tagozatunk szerényen, csendben, de eredményesen működik. Kis menedékházában a múlt évben 289 látogató fordult meg. A tagok száma itt 71; ha ezt az osztály székhelyének lakosságához viszonyítjuk, osztályaink közül tulajdonképpen ennek van a legtöbb tagja. De első helyen áll a központtal való érintkezés szigorú pontosságában is. Jól sikerült bált és egy mentő-tanfolyamot is rendezett. A jól megalapozott belső erőre vall, hogy egy sügrórsánc építését is tervezik.

Évek óta senyvedő **tordai** osztályunkban is sikerült a múlt évben az élénkebb vérkeringést megindítani. Minthogy a tagok száma azóta 72-re emelkedett, ez a komoly érdeklődés jele. Ez az osztályunk a szervezethez kellő megizmosodásával szép jövő reményére jogosít.

Oravicai osztályunk, melynek 67 tagja van, elismerésre méltó nagy tevékenységet fejt ki. 67 kirándulást rendezett, de ezenkívül komoly munkával, barlangkutatóval is foglalkozik. Ponyászkai menedékházának felszerelését igyekszik gazdagítani, turista és barlangkutató felszerelése már is tekintélyes.

A turistaság szempontjából nagyon kedvező fekvésű, **sepsiszentgyörgyi** osztályunk újból élénkebb működéshez látott. Átszervezkedve, messzemenő tervvel foglalkozik: menedékház-építés a Szent Anna-tónál s területén útjelzések szaporítása. A tagok száma itt 54.

A 36 tagot számláló **dési** osztályunk működése az utóbbi években elég lanya volt, de ez a múlt évi átszervezkedés után már frissebb lett. Jó hatással van, hogy egyik-másik kirándulásába, közeli fekvésénél fogva a központ is bekapcsolódhatik.

Az elmondottak elértárják az **EKE** múlt évi állapotának, történetének a képét. Csak vázlatos ez, hiszen benne egyetlen szóval sincs még érintve sem az a sok időt és körütekintést igénylő, néha bonyodalmas eljárás, melyet egy-egy ügy körüli szükséges teendők elvégzése kívánt. Hogy tehát még így összesűrítve is ilyen hosszú ez a beszámoló, ez az egyesület életügyeinek széleskörűségébe, szerteágazásaiba és szövevényeibe enged bepillantást; ezek között eredményes ügykezelés csak úgy lehetséges, ha arra kedvező légkört legalább a belső összhang biztosít.

Minden élvezet nem a fárgyaktól, melyeket magunk körül látunk, hanem inkább azon eszméktől függ, melyeket velők összekötünk. Innen van, hogy azon egy vidék vagy zenemű néha vidám s néha szomorú benyomást tesz reánk; hogy műveletlen emberek s a nép azon osztályai, melyek egész éltökön át az anyaggal küzdve, reálisztikásabb felfogásúak, az úgynevezett természeti szépségek élvezetére kevesebb érzékkel bírnak. Mi boldog az, kif a természet mindig alkotójára emlékeztet; csak neki egyaránt szép és fenséges a természet mindenüft!

Bt. EÖTVÖS JÓZSEF

KIMU-

az Erdélyi Kárpát Egyesület központi és

Sorszám	Az osztály neve és székhelye	Taglétszám	Kirándulások száma	Résztevők száma	Résztevők		A megtett utak kilométereiben							Siversenyek száma		
					Férfi	Nő	Gyalog	Vonat	Iparvasút	Gépkocsi	Szekér	Si	Kerékpár			
1	Központ Kolozsvár	507	124	2359	1557	802	3731	4549	238	3099	123					
2	„Czárán“ Arad	210	156	842	588	254	3377		154	116			103	1153		
3	„Boksán“ Boksánbánya	71	24	784	524	260	1150			160			290			
4	„Csik“ Csikszereda	84	46	622	487	135										2
5	„Szamos“ Dés	36	6	98	60	38	97			1703			80			
6	„Maros“ Marosvásárhely	134	14	153	72	81	337									
7	„Gutin“ Nagybánya	188	62	404	374	30	1252		61	545	83	245				
8	„Krassó“ Oravica	67	28	266	196	70	918	204		700					80	
9	„Háromszék“ Sepsiszentgyörgy	54	14	77	55	22	470	320				100				
10	„Bánság“ Temesvár	193	17	135	75	60	806	3719	59	1623	128	70	50*			
Összesen :		1544	491	5740	3988	1752	12138	8792	512	7946	334	888	1213	50*		2

* Hajón tett kilométerek száma.

TATÁS

vidéki osztályainak 1937. évi működéséről.

A siversenyek		Előadás	nnapély	Bál és estély	A menedékház			Az útjelzések				
helye	ideje				neve	látogatóinak száma			hossza km	helye		
						Tag	Vendég	Összesen				
Csikszereda Székelyudvarhely	I. 23—24-én II. 6-án	7	1	5	„Bükk” „Bors Mihály”	1010 1253	2396 796	3406 2049	31 222	Kolozsvár és környéke Podgore-Highis-Drocea Moreasa-Băița		
		2	2	1	„Kászoja”	250	300	550	99			
				2	„Cetate”	158	131	289				
				4	1	2	„Suta” „Egyeskő”	896 212	374 539	1270 751	16 19 16 18	Balán-Egyeskő Egyeskő-Gyilkostó Balán-Marosfő Csikszereda-Hargita
						2						
							„Izvara”	463	270	733	52	Gutin-Rozsály
							„Ponyászka”	55	10	65		
									6 23 18	Sugás-fürdő Sugás-Előpatak Sepsiszentgyörgy Szent Anna-tó és környéke		
		13	4	12		4297	4816	9113	519			

Összeállította: BEKE LAJOS, központi titkár.

Húsvéti népszokások Nyárádszentimrén

Régi, érdekes népszokásaink közül a legtöbb már kihalt vagy kihalófélben van. Nem kedvez nekik a rohanó kor. A nehéz gazdasági helyzet is kedvetlenné tette a falusi népet, sőt *külső* tényezők is beleszólnak játékosan ártatlan szokásaiba.

Az itt alább ismertetendő szokások valamikor széles körben ismeretesek lehettek, de az utóbbi időben a mi vidékünkön csak falumban, Nyárádszentimrén (Maros-Torda vm.) folytak le eredeti, komoly tréfásággal.

E szokások két jelenség köré csoportosulnak, a *fenyőágazás* és a *határkerülés* köré. E két néven emlegetik falumban azokat a szokásokat, amelyek itt a húsvéti örömnünnephez kapcsolódnak.¹

A fenyőágazással kezdődik. Nagyszombaton délután fenyőágat osztanak minden házhoz, kivétel nélkül. Ezt „szokás szerint” mindenki elfogadja. Már ez oly jóleső, húsvéti hangulatot teremt a falu aprajánagyja között a nagypénteki szomorú esemény után. Alig várja mindenki, hogy megérkezzék a falusi szekér a szovátai havasból hozott jóillatú fenyőágakkal. A falu gyermeke, aki csak nem halálos beteg, mind ott sorakozik már a megérkezés előtt, hogy minél több ágat vihessen. Érdekes a gyermekesereg között az a versengés, hogy melyik vigye az ágat a „legtehetősebb ház”-hoz, mert ott több ajándékot adnak fáradságáért (egy-két tojás, vagy pénz). A gazdák kitűzik az ágat a kapura; ez a jele annak, hogy szívesen látják majd másodnapján az ajándékgyűjtőket; ezek csak oda mennek, ahol ki van tűzve, vagy szegezve az ág.

A vecsernyekor megkezdett szétosztás szürkületre véget ér. Akkor kezdődik a „határkerülés”; ezt a játék második részének lehet tekinteni. Amíg négyes-ugar rendszer volt, addig a *búza-kertel*, azóta az egész határt kerülik.

A faluháza előtt gyülekezik a falu férfiserege: a legények és a házas emberek. Talán érthetőbb lesz, ha követjük őket az első lépéstől az utolsóig.

Első teendő a *bíró-választás*. Idősebb, tapasztalt embert választanak bírónak. A bíró teendője az ítélkezés, meglátjuk, milyen ügyekben. Választanak hat *fogót* és két *csapót*.

A fogók szerepe a legterhesebb: ők fogdossák össze a *bűnösöket*; a csapók pedig a kezükben levő pálcával a bíró ítéletét hajtják végre. Már most megválasztják a *vőfélyt*, a *papot*, a *kántort*, *Ádámot* és *Évát*. Ádám és Éva a falu két legszegényebb embere; ezek egy ingért és egy alsó-

¹ A szokást 1938. április 10-én irtam le.

nadrágért vállalják ezt a hálátlan szerepet. Az utóbbiak szerepe csak ünnep első napján este kezdődik.

A választás után s serdülő legénykéket előre küldik, hogy a tavalyi *hompokat* (határhalmokat) *igazítsák meg*, vagyis újra töltsék fel friss földdel, mire odaér a csapat, hogy aztán *avassák fel* őket. Míg ők dolgoznak, a bíró életbelépteti az elindulástól a befejezésig érvényes szabályokat. Ezeket többé-kevésbé meg is tartják, mert ha nem, ott van a bíró a fogókkal és csapatokkal.

A szabályok vagy rendelkezések a következők:

1. Nem szabad *tegeződni*. A kisebb a nagyobbat *bátyámuramnak*, az idősebb a fiatalabbat *öcsémuramnak* szólítja.

2. Nem szabad *csúfot* beszélni.

3. Nem szabad az asszonyokat és leányokat megölelni.

4. Nem szabad lopni. Ez úgy értendő, hogy ez a tilalom ösztökélő a fogók kijátszására, mint a szüreti bálban a szállólópás. Sok pontja van még a szabályzatnak, de ezek a jelentősek, ezeket szigorúan meg kell tartani. E rendelkezés ellen vétőket szigorúan bünteti a *hatóság*. A büntetés: 5—25 pálca (bot) ütés; ezt a csapatok vidám arccal, kemény bicepsel és jó pálcával hajtják végre.

Kövessük őket a határra. Megérkezve a határszélre, az első halom előtt levett kalappal énekelnek és imádkoznak (zsoltárt), azután a *pap* rövid imát mond: hálát ad, hogy az Úr megtartotta a határt jégtől és mindenféle ártalmas *üdőtől*; kéri, hogy tartsa meg a jövendőben is.

Azután következik a serdültek *felavatása*. Ráfektetik őket az újonnan felrakott halmokra és jól végigverik őket.¹ Ezzel a megpálcázottakat *bevettéknek* nyilvánítják; a felavatottak hol vidám, hol savanyú arccal (ez a gyerek *kötésétől* függ!) követik a folytonosan újabb-újabb csínyt tevő csapatot. Például egyik elakasztja a mítsem sejtő, éber fogót s akkor szalad. Amíg az feltápáskodik, már messze jár a bűnös, lehet, hogy csak a következő halomnál fogja el; de itt aztán elveszi méltó büntetését, a bíró ítélete szerint.

Tréfálva, kacagva, de egyúttal a jövendőre gondolva járnak végig a halmokat, felrakják újból, hogy jól látszódjanak. Ha végeztek, a templom előtt gyülekeznek, énekelnek, imádkoznak, majd szép csendesen hazamennek. Ezzel befejeződött a játék első része.

Csak megemlítem, hogy ez a ma egészen ártatlan szokás valamikor régen nagyon komoly jellegű volt. Mondják, hogy azért olyan nagy a szentimrei határ, mert „elkerülték“ a szomszéd falutól. Ősi szokás szerint (ma nincs meg) a szomszédfalvak is résztvettek ebben a kerülésben. Ha valamelyik falu nem volt ott a kitűzött időben a kijelölt helyen, akkor a szentimreiek *foglaltak* az idegen határban, *kicsóválták* s ezzel szentimreinek nyilvánították. Úgy mondják, hogy a *Hagymásszeg oldala* nevű dűlő ilyen úton-módon került a szentimreiek birtokába. Ezt a tettet az állami törvények is jóváhagyták. Mondom, ez nagyon régen lehetett és csak mint hagyományt jegyzem meg.

*

A játék második és egyúttal érdekes része az, amikor az egyik falusi ember szava szerint olyan különös *viseletük* (= szokásuk, magatartásuk)

¹ E szokás régiségére mutat az alább közlendő két okleveles adat. — A szerk.

van az embereknek. Ez húsvét első napján este kezdődik. Alapjában véve nem más e viselet, mint a szétküldött fenyőágak árának összegyűjtése és a fáradság jutalmazása. Ez a gyűjtés *nagy körülmények között* folyik le.

Felejthetetlen élmény ezt a játékot végignézni. Szürkület után már együtt találjuk a tegnapi estéi férfi-sereget, megszorodva egy pár szereplővel. A már ismert *birói* és *hatósági* szerveken kívül itt találjuk a kántort, a papot és a játék középpontját képező *Ádámot* és *Évát*.

Már az Ádám és Éva körül felhangzó szelid üvöltésekből és gyakori szétszaladásokból is arra lehet következtetni, hogy nagyon furcsa emberek lehetnek. Mindkettő férfi. Adámon van egy *gagya* (= alsónadrág) és ing, mindkettő teletömve szalmával. A fején egy papirzacskóból készített csákó, arcán rongyból készült álarc. Dereára csengettyű van kötve, fegyvere: a kezében levő *fafejsze*; ezzel védekezik. Éva öltözeté nem az édenkertbeli, hanem falusi viselet: szoknya, bluz, főkötő, derekán neki is a csengettyű. Kezében egy rúd végére kötött *hamuzacskó*; ezzel jókat húz „udvarlóira”, akik mindenáron meg akarják, csiklandozni, csipkedni a „kecses” és „karcsú” derekú Éva asszonyt. Ádámmal együtt kergetik a falusiak a bűnösöket, amint a derekukon csüngő csengettyűvel borzasztó zajt csapva igyekeznek eltávolodni üldözőiktől.

Az összegyűlt csapat elindul az egyik faluvégére, ott kezdik a gyűjtést. Bemennek a gazda udvarára. A biró, a fogók, a csapók, a kántor és a pap élükön a vőfélyel bekopognak a házba. Ha zárva van, az ablak alatt énekelnek. Sok helyen nem engedik be a házba a gyűjtőket (ennek is megvan az oka). Amelyik házigazda nem vesz részt ebben a gyűjtésben, azt ha otthon megkapják, megverik. Így aztán zárt ajtóval védekezik. Az ajándékot a háziasszony adja ki az ablakon. A gazda még az ablaknál sem mutatkozik. Pedig ugyancsak csalják, mintha nem is volna semmi veszély: „Ferenc bá', jön na ke', mondjak valamit!” — mondják. De Ferenc bá' félti az irháját.

Ha az ajándékot megkapják, megegyeszer eléneklik az énekét. Szövege a következő:

Emlékezzünk ez napról
Urunknak haláláról
És feltámadásáról,
Néki adván hálákat.
Irgalmazz minékünk!

Ezen mi mind örülnék
Az Ur Istent dicsérjük
És adjunk nagy hálákat

— — — — —
Irgalmazz minékünk!

A Krisztus feltámadá,
Nékünk üdvösségünkre
És feltámadásával
Nékünk hozza életet.
Irgalmazz minékünk!

A lányos házakhoz rendszeren beengedik a *küldöttséget*; akkor már odaszegődik az ilyen alkalmakat soha el nem mulasztó egy-két cigány is.

A háziak ünnepélyesen várják őket. Legelőször eléneklik az előbbi énekét. Aztán a vőfély elmondja a köszöntőjét:

A májusi rózsa mikoron kinyílik,
Szépséges fény csak akkor tündöklük,
Ífi legény sergünk csak akkor tündöklük,

Midőn ilyen szép seregben együtt mulatozik.
 Mi is szép seregben gyűltünk, házról-házra jártunk,
 Mert azt nem tehattuk, hogy ez háznak tiszteletet ne tegyünk.
 Tegnap előtt, midőn a nap lehalatt,
 Ez a tisztos sereg a hátárra (= határra) indult,
 Elmentünk határunk róna vidékeire
 Megvizsgáltuk, áldást kértünk jövendőre
 Megigazgattuk határunk széleit,
 Magasra felraktuk határnak halmait.
 Dicsértük az eget szép ének-zengéssel,
 Kértük szent felségét a legbuzgóbb szívvel,
 Algya meg határunk hegyes-völgyeit (!),
 Kaszáló rétjeit és szőlő hegyeit.
 Dicső nagy királyunk, a nagy isten maga,
 Ki szent Fiát engette halnia,
 A mi bűneinkér' engette vér bérben
 És ez máji napon felkelni engette,
 Legelső emberpár Ádámnak monta ki,
 Hogy amit teremtett, soha el nem veszti.
 Felkölté a tavaszt hosszú, méj álmából,
 Mindent kiszabadít a tél rabságából,
 A legkisebb bogár most vidáman kél fel,
 Énekel az madár, minket ara hí fel:
 Algyuk és dicsérjük, ki a sok jót atta,
 Az pedig nem más, csak az Isten maga.
 Dicsőség legyen hát magasságban Istennek,
 A földön békeség minden embernek!
 Ember félje az ő urát, istenét,
 Isten halgassa meg az ember kérését!
 Algya meg e szép tisztos csaláldot,
 Aggyon számokra sok bort, búzát és barmot,
 Virágoztassa, mint május a szép rózsát,
 Terjessze messzire életök határát!
 Mezei kertünknek szép tágasságai
 Láttuk a tavasznak mosojgó rózsáit,
 Isten áldásának szépen virágait.
 Kapujokra hoztuk zöldelő ágait.
 Jó uram gazd'uram, vegyétek kedvesen
 Csekély tiszteletünk,
 Aggyátok meg tük is, amit kíván szívünk!
 Tavaszi időn tyúkok sokat tojtak,
 Abból talán nekünk most huszat is adnak,
 Egy darab szalonát melléje lesóznak,
 Két-három kaláccsal innen elbocsátnak.
 Korsónk is van, nem nagy, csak egy kicsi,
 Aki azt hordozza, mindig aszt feleli:
 Űresen nem viszi, inkább a földhöz üti.
 Édes jó asszonyom, tölcse meg jól teli
 Egy kopott erszényünk is van, hej de meguntuk már,
 Mej mindig, mind a medve, dorombolva jár,

Ha egy húsz lejest elnyerne, nem volna kár
 Jó kedvünk lenne ám,
 Ifjú legény sergünk
 Köszönettel vele, jó uram, gazd'uram,
 Hogy meg nem vetették
 Kedves adományát,
 Sőt velünk közölték
 Az Uristen aggyon bővebb áldást érte.¹

Amint e versből kitűnik, az egész köszöntő veleje az ajándék. Amít kérnek, rendesen meg is adják. Az ajándék: tojás, szalonna, kalács pénz és ital (bor vagy pálinka).

A vers elhangzása után együtt éltetik a házigazdát és számos családját. Akkor aztán rákezd a cigány. A házi menyecskét vagy lányt táncra kéri. Most következik a fogók ma esti kém szerepe. Azt kémlelik ugyanis, nehogy a táncos megöleli vagy lsten ments! megcsókolja-e táncosát. Ha ezt valamelyik megtenné, a bíró ítélete szerint kimérik a megérdemelt büntetést. Nem igen merik azonban ezt megtenni; a táncolók nem is a csapók botjától, hanem „édes nyám“ mindent látó nézésétől félnek. A bűnösöknek azonban évek múlva is eszükbe jut a verés s a képzettársítás útján az a boldog, elkövetett „bűn“.

A tánc után a vőféj megköszöni szépen a kapott ajándékot, tovább mennek. Amíg a követek benn időznek, ne veszítsük szem elől a künnmaradottakat se! Künn tovább folyik Ádám és Éva bosszantása.

Ádám bizony, nem egyszer a sáncban érzi jól magát; ezt reggel meg lehet ítélni arról, hogy csupa sár. Évával nem történik eféle komédia. A nővel „gyöngéden“ bánnak. Csak néha-néha dobálják meg egy-egy darab sárral vagy föld-darabbal; ezt a „finom lelkű“ és „művelt“ Éva, fel sem veszi. Csillingelve fut a bűnös után és ha esetleg utóléri, „elszapulja“ a hamúzacsköval. Nem árt ez, mert jó szokása van a hamúnak: csontot nem tör. Nem hiányzik egy más „ugratás“ sem. Pl. az udvaron található, valami tárgyat egy mítsem sejtő zsebébe dugnak s akkor beárujják a bírónak, hogy lopott. Kölcsönkenyér visszajár, mert akkor a „tolvaj“ árulja be azt, akire ő gyanakszik, hogy letegezte; ezért ő is megkapja a méltó büntetést. Ilyen zene-bona között járják végig a falut. Dalolás, kacagás, tréfa és a csapók botjának hangja mellett.

Mire ezt elvégzik, már reggel 6, sőt 8 óra szokott lenni.

Az ütésből kapnak a szomszéd faluból korán reggel jövő vendégek is, megállítják őket, a bíró ítélt, a csapó út. Ezután se szó, se beszéd tovább engedik őket. Ha mindennek vége, akkor következik a közös ebéd. Az összeszedett szalonnából és tojásból *pupos rántottát* sütnek és az összegyűlt ital mellett boldogan vigadoznak.

Délután tánc másnap reggelig. A cigányokat az ajándékból fizetik ki.

Ebben az egy szokásban benne van falunk igazi, régi, kacagó, egészséges humora.

Szabó Bálint, ref. teológus

¹ A szövegek közül az első valami régi ének romlott változata lehet, a második újabb, nagyon gyarló és egyben romlott vereszet, de itt ott a szokás egy-egy régies vonására mutat. Ezért ilyen, sokszor értelmetlenül kopott alakjában is közöljük. A szerk.

A Tordahasadék kevésbé ismert szépségeiről

Az 1937. év nyarán a hallei egyetem egyik botanikusát vezettem a Tordahasadékban. Eközben olyan pontokhoz jutottunk el, ahonnan a Hasadék legbájosabb részleteit lehetett lemezre rögzíteni. A képek egyikének bemutatásával kapcsolatban felhívjuk a természetjárók figyelmét a Hasadék gyönyörű részleteire.

Távolról szemlélve, a kevésbé járatos, avagy az idegen nem is sejti, hogy mennyi szépség, a felszíni formák minő csodálatos képződései rejtőznek ebben a Hasadékban, noha maga a jura-vonulat, melyet a Hasadék patak átvágott, nem feltűnő hegység. A Kolozsvár felőli oldalról tekintve, csak amolyan egyszerű hegy, mint a többi a szomszédságban, sőt Berkes és Torockó irányába tekintve, sokkal feltűnőbb hegyeket láthatunk. A harasztos-gyéresi síkságról szintén egyhangú, vízszintes gerincű e jura-vonulat; itt azonban nagyszerűen érvényesül maga a Hasadék. Erről az oldalról a vonat utasainak mindig feltűnik az aljáig kettéhasadt hegy s képe felejthetetlenül vésődik be a figyelmes utas emlékébe.

Ez a madártávlati látomány azonban egészen eltörpül ama változatos szépségek sokasága mellett, melyek az alig 1300 m hosszú és igen szűk sziklászoros belsejében várják a természetjárót. A nagyközönség általában a patak mellett szokott a Hasadékban végigmenni s innen gyönyörködik a jobbról-balról meredező meszeszerű szirtekben és falakban. Mások több fáradságot véve maguknak, keresztülmásznak a Szindi hegyen, vagy pedig a Mănăstirea-gerincen, végig a Hasadék szélén, hogy jobban áttekinthessék ezt a páratlan képződményt. Azonban alig akadt eddig olyan, aki a Hasadék oldalainak járhatatlannak vélt szövevényes szirttömegébe is bemenéskedett volna. Persze akár alulról, akár a tetőkről nézzük a Hasadékot, a vad szirték szédületes zordonsága akármily fennségeket is nyújt, ezek titokzatos ismeretlensége nem igen biztatta a Hasadék látogatóját az oldalak összejárására. Pedig az oldalak megismerése voltaképpen nem is nagyon nehéz dolog, különösen mióta a Hasadék helyrajzát ismerjük.¹

Vannak a Hasadék belsejében olyan pontok, ahonnan az előnkbe táruló kilátás valóban kielégíti és lebilincseli még a Tátra csipkéihez, vagy a Kárpátok egyéb fennségeihez szokott szemet is. Sőt mi több, a Hasadék az oldalán vándorlónak nyújt valami leírhatatlan barátságos melegséget is, valami otthonias érzést, melyet a Kárpátok magas bércei között nem találhatunk meg. Úgy érezzük magunkat a Hasadék oldalainak zeg-zúgai között, mint egy igen barátságos, igazi ízléssel berendezett nagy szobában. Úgy érezzük, hogy az a nagy szoba minden berendezése, minden dísz tárgya a mienk. Minden olyan közel van, hogy szinte kinyújthatjuk értök kezünket. Ime egy ilyen barátságos, fennsége szobát mutat be mellékelt képünk, a mélyben lévő patakmosta padlójától a zord és szédületes tetőig, közben pedig szebbnél szebb elrendezésű dísz tárgyak és csecsebecsék teszik kimondhatatlan bájosná a természet eme nagy szobáját. Valóban nem volna szabad, hogy legyen olyan természetjáró, aki a Hasadék belső, kedves útjait, — még ha nehezek is

¹ V. ö. Nyárády E. Gyula: A Tordahasadék. Kolozsvár, 1937. VI+196 l.

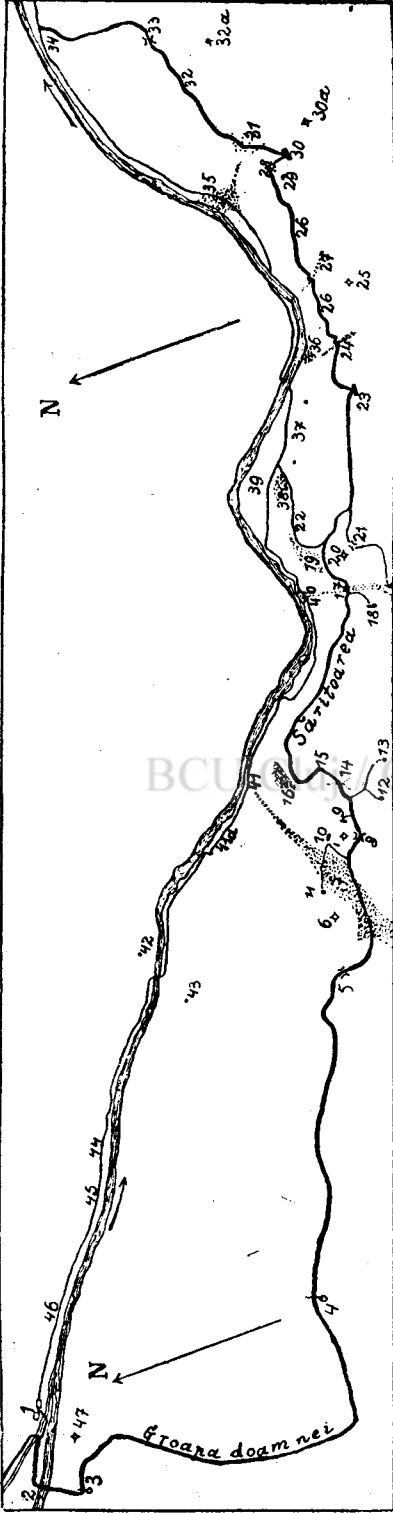
— végig nem járta volna, mert csak ez utak után mondhatja el, hogy valóban ismeri és szereti a Hasadékot. Az alábbiakban egy nagyszerű utat írunk le, azt, amelyet a fent említett botanikussal megtettünk.

Amint a Peterd felőli malomhoz (1)² megérkezünk, mindjárt a malomnál átmegyünk a patakon átfektetett gerenda-pallón (2) a tulsó part bársonyos rétéjére. Egy kis ösvény vezet innen merőlegesen felfelé az erdőbe. Alig teszünk meg 50–60 m-t, máris a *Molnárok kútjához* érünk (3); itt a krétakori rétegekből felfakadó kifünő vízzel kell megtöltenünk kulacsainkat, minthogy a Menedékházig többé nem juthatunk jó ivóvízhez. E kúttól a Hasadék belseje felé vízszintesen mintegy 20 m-t haladva, bejutunk a sűrű Peterdi erdő árkába, az u. n. *Groapa Doamnei*-be, amelyben kissé fáradságosan, de a legnagyobb melegen is kellemes árnyékban juthatunk az erdő felső szélén 569 m magasságban húzódó szekérútba. Ezen az úton a Hasadék belseje felé vándorolva, csakhamar az állatitásra használt *Csipérkút* (4) mellett megyünk el. Utunk ezután ösvénnyé szűkül, majd mogyoró- és bükk-csalitok között csakhamar a *Szánsilzirt* nyergére (5) érünk. Itt már nagyon sok látnivaló van. Előttünk lent egy zord törmelékmező, az u. n. *Balikavár törmeléke* (7) terül el. Mi ehhez ereszkedünk le, majd a *Kupola átkelőn* (8) tovább menve, megérkezünk a *Modol-barlang* (9) előtti rétre, melyen át pereg le az Y alakú törmelék (14). Itt már a természet egy nagyszerű, barátságos szobájában érezzük magunkat, bezárva fenséges sziklacsoportokkal, minők a gömbös kivajódásokkal bőven díszített Szánsilzirt (6), az össze-vissza rovátkolt Labirintus, a félelmetes Falkolosszus, valamint a jobboldali elvált szirtek falanxa és a Hasadék fejének tömkelege. Nem törődve a felettünk elhelyezkedő *Legények-barlangjával* (13) és a *Rejtett-barlanggal* (12), mi most a Modol-barlangtól vagy 80 m-t leereszkedünk, hogy a Sárítóaréra jussunk. Az 50⁰-os lejtőtől a természetjárónak nem kell megijednie hiszen a lejtő kevéssé sziklás, lépcsősen kiképződött oldal. Ez az oldal a Janka Viktor botanikus által elkeresztelt tarka zab (*Avenastrum decorum*) pázsítjaiból szövődött, gyönyörű gypeszőnyeggel van fedve; gyakran találjuk benne a szemvidító piciny, kúszó Selaginellát is.

Nos, átlépjük az Y törmelék árkat s egy keveset jobb felé tartva, irányunk egy hegyes *hasadt szikla* (15), melynek eléréséig a nagyobb súlyú természetjáróknak bizony itt-ott ülve-csúszva kell 1–2 m-t ereszkedniök a kellemes fűben. Azonban a kisebb-nagyobb nehézségeken hamarosan átesve, megérkezünk a hasadt sziklához. Itt pihenőt tartunk, hogy élvezhessük az ide mellékelte kép élő mását, mely itt hirtelen előnkbe tárul. Látunk még sok egyebet is az előtérben, de ezek a képből kimaradtak. Így többek közt a Gömbölyített- és Csipkés-szirt szédületes falait. Miután jól kiélveztük a környék szépségeit, valamint a lépcsős lejtő fáradságait is kipihentük, tovább indulhatunk. A hasadt sziklától ferdén ereszkedünk lefelé Peterd irányában a már messziről folyton látszó törmelékmezőkhöz (16); ez már a *Sárítóaren* van.

Ezután jó darabig a nagy fűvű, keskeny Sárítóaren vízszintes irányban csinos benge-, juhar- és kőrisfákból alakult facsoport mellett haladunk; jobbról-balról pedig egész közelben kies sziklafalak és szirtek

² A szövegben lévő számok az út-vázlatrajz megfelelő helyeire utalnak.

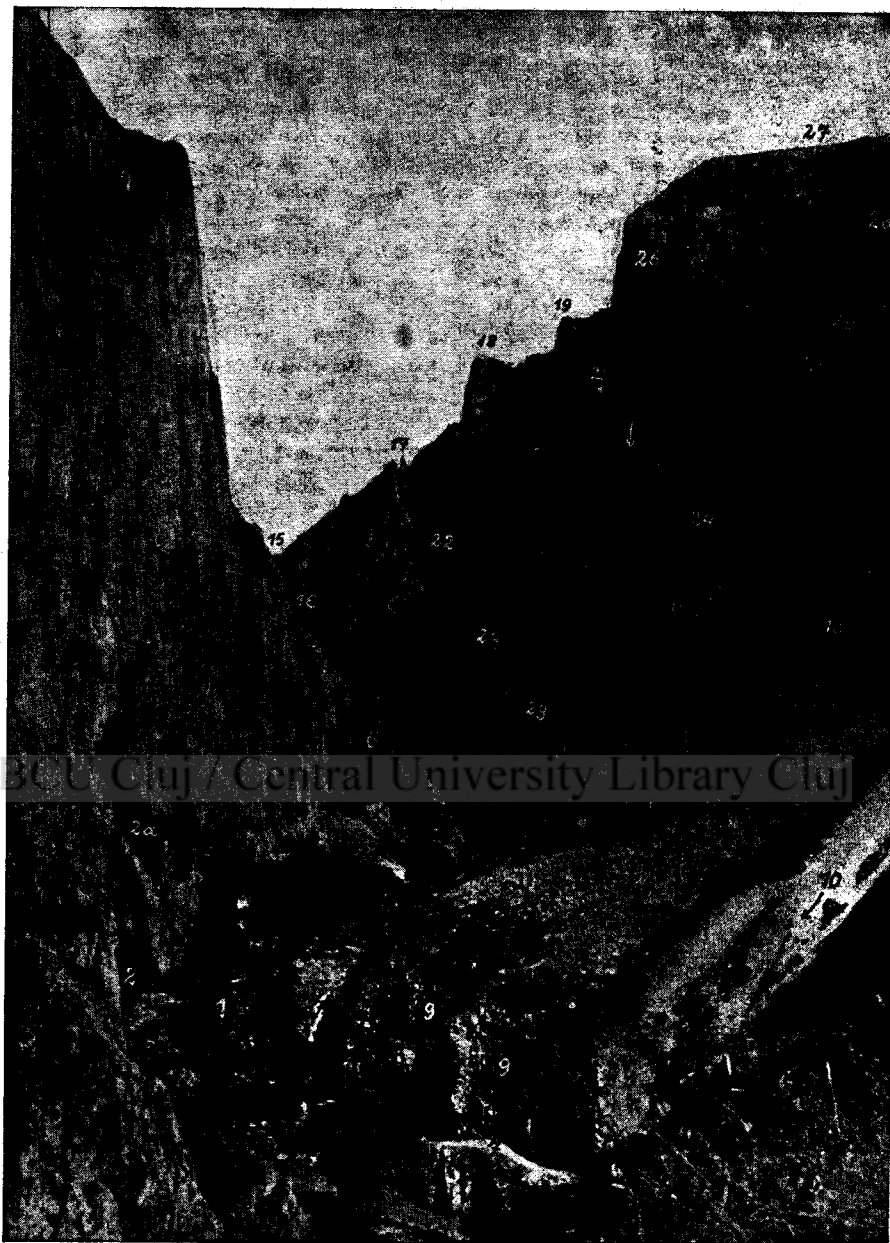
A Hasadék jobboldalát hosszában átszelő út vázlatá nehány kisebb kitéréssel együtt.

1. Péterd felőli malmok.
2. Átkelő a patakon.
3. Molnárok kútja.
4. Csipér kútja.
5. Szánsil nyerge.
6. Szánsilszirt csúcsa.
7. Balikavár törmeléke.
8. Kupola átkelő.
9. Modol-barlang.
10. Denevérbarlang s melléte a Kemencebarlang.
11. Lyukbarlang.
12. Rejtettbarlang.
13. Legények barlangja; ehhez a pontozott helyen veszélyes felmenni.
14. Y-törmelék.
15. Hasadt-szikla.
16. Törmelékmező a Săritoaia kezdeténél.

17. Átkelés a Jeannel hornyán.
19. Pușcariu-csúcs alatti törmelék.
20. Pușcariu-csúcs.
21. Pușcariu-átkelő a Kéményseprő-barlang felé.
22. Leszálló út a patakhoz.
23. Binder-barlang.
24. Átkelés a Téglás hornyán.
25. Ferenczi-csúcs.
26. Páros lejtő.
27. Kecskek kátlánából jövő törmelék-folyás.
28. Cserjés domb; a melléte lévő pont a pince.
29. Sziklaerész.
30. Porlikbarlang.
- 30a. Porliktömb teteje.
31. Legyezős lejtő.
32. Borbélyék ösvénye.

- 32a. Obeliszkek.
33. Kilátópont.
34. Fűvesszöglet, ahol leszállunk a patakhoz.
35. Nagytörmelék.
36. Szabadoneső törmelék.
37. Kétszemű sziklafal.
38. A Kövesmező durva törmeléke.
39. Kövesmező.
40. Romlott-törmelék.
41. Csorgó.
- 41a. Tanya.
42. Kis Balikavára.
43. Nagy Balikavára.
44. Sziklakapu és alatta a Feredő nevű forrás.
45. Balika csütre.
46. Racovira rétegek alsó vége.
47. Kis szikla.

A Hessedtpatak vonala mellett nyílik a patak folyásirányát mutatók.

Részlet a Hasadékból. Kilátás az Y törmelék alatt lévő hasadt sziklától, a Hasadék keleti (alsó) vége felé (Meussel H. hallei egyetemi tanársegéd felvétele).

1. A Kövesmező fekete nyárfákkal (*Populus nigra*) díszítve. — 2. Könyökös ürege, a kanyargó víz sodra által kivájva. 2a. Sziklapalc a Falkolosszus alján, növényzettel benöve. — 3. Falkolosszus, melynek apró szikla-kiszögéléseiben a híres szibériai hagyma (*Allium obliquum*) fogozkodik meg. — 4. Kis növényziget a Falkolosszus elérhetetlen ormán. — 5. Gayer lejtőjének tőrmeléke a Szörnyő hornyból esik alá. — 6. Sziklataraj, melyen át a Gayer ejtőről a Pripone mezejére érünk. — 7. Turista út. — 8. Sártoare vége, gazdag növényzettel. — 9. Apró zárt elgységek („enclave”), melyek tavasszal valóságos virágos kertcskék. — 10. Jeannel hornyából jövő törmelék. —

zárnak be bennünket. Előre tekintve, azt hinnők, lehetetlenség lesz tovább haladni az előttünk meredező és ijesztő 70—80°-os oldalon; ámde vigasztalásunkra ott is mindenütt kellemes lépcsős polcocskák jönnek segítségünkre; ezek által csakhamar megmenekülünk a zord oldaltól s az eső ellen kitűnően védő *Széles-fülke* alá (18) érünk. A fülkétől egy hajításnyira van csak a *Jeannel-szorulat* (17) törmelékes árka. Ezt legott át is lépjük, hogy a hatalmas Gömbölyített-szirt örökös árnyékában elterülő hosszú *Prodán-mezőn* is átkelhessünk. A Jeannel-szorulat felett látjuk a *Puşcariu=csúcsot* (20). Ha ennek nyergén átkelnénk (21), bejuthatnánk a Hasadék jobb oldalának nagyszerű központi részeibe és a Kéményseprő-barlanghoz. A Prodán-mező tulsó végén a *Binder-barlang* (23) mellett haladunk el, aztán leereszkedünk a *Téglás-szorulat* törmelékes hornyába (24), ez egészen hasonló képződmény az előbb említett Jeannel-szorulathoz. Ebből a hornyból a bársónyos fűvű *Páros lejtőre* (26) érkezünk, mely helyzetével s keskenységével sokban emlékeztet a Sárítóarera. Ezen a lejtőn rendkívül kedves a tartzkodás egyrészt a gyönyörű pázsít miatt, mely csak a mészsziklákon termő nyúlfarkfűből (*Sesleria rigida*) alakult, másrészt a köröskörül gyönyörködtető páratlan szép tájkép miatt. A Páros-lejtőt a *Kecskék kaflanából* jövő horny (27) tagolta párossá. A Páros-lejtő végén fákkal beárnyékol, egy pár méter széles, sekély völgyelében áthaladva, a kies *Cserjés dombra* (28) érünk, de vigyázzunk, nehogy a fű közé rejtett és itt ólálkodó *Pincébe* beleessünk. A Cserjés dombtól csak mintegy 50 méternyire tátong a *Porlik barlang* (30) hatalmas szádája. Itt hosszabb pihenőt tarthatunk.

Ha a szépségekkel itt is beteltünk s kellőleg kipihentük magunkat, folytathatjuk útunkat. Most következik vándorlásunk utolsó szakasza. A barlangtól kissé jobbra tartva leszállunk a *Legyezős lejtőhöz* (31), majd mindjárt felfelé tartva, az *Obeliszek* (32a) felől jövő sziklafal sarkánál befordulunk a *Borbélyék ösvényére* (32), mely a *Cholnoky lejtő* felső szélén éppen a *Kilátó pont*hoz (33) vezet. A Kilátóponttól gyönyörű kilátás nyílik a tulsó *Barth falakra*, a *Szindi szögletre*, a *Poplejtőre*, a *Menedék-házra* és az egész Hasadék előtti medencére. A Kilátó ponttól leszállva, a sűrű *Mészkői erdőben* a sziklafalak alatt 5—10 perc múlva a *Füves szögletnél* (34) leérünk a patakhoz, befejezván vándorlásunkat. Ez az út felejthetetlen szép emléket vés mindazok emlékezetébe, akik ezt a szép utat megteszik. Természetesen tanácsos, hogy mind ezt, mind bármelyik nehezebb hasadéki utat, először ne magunkban tegyük meg, hanem olyanok vezetésével, akik egyszer már megtették.³

³ Ajánlatos, hogy az első nehéz hasadéki útnál Sandru Vasilie alui Jacob közép peterdi földmivest fogadjuk fel; ő kitűnően ismeri a Hasadék minden rejtett zugát.

12. A Felső terrasz. — 13. Prodán mezeje. — 14. A nyíl a Binderbarlang felé mutat. — 15. Kilátópont, melyől a pontozott út a Porlikbarlanghoz vezet. — 16. Cholnoky lejtője. — 17. Obeliszek. — 18. Alsó torony, melyre a Hosszúpolcon át juthatunk fel. — 19. Közép torony. — 20. A nyíl a Szakadékok útjának irányát mutatja. — 21. Hosszú polc, melynek felső fele sűrű csalittal árnyékol. — 22. Pax lejtője, melyen át az Obeliszeketől a Porlikbarlanghoz juthatunk. — 23. Páros lejtő. — 24. Kecskék kaflanának alsó része. — 25. Ferenczi csúcs. — 26. Porlik tömbje; az alatta lévő nyíl a Porlikbarlang felé mutat. — 27. A Nagy szinusz platója. — 28. A Nagy oldal egy részlete. — 29. A Kecskék kaflanának felső pereme, gyönyörű hársfaligettel árnyékolva, ebben pedig gyöngyvirág és egyéb növényzet.

Végezetül természetjáróink figyelmébe ajánlom, hogy érdeklődjenek a természeti adottságok biológiai élete iránt is. Ha a természetjáró érdeklődik a természet élete iránt, ha a talaj földtani természetének, valamint az észlelhető állatoknak és növényeknek a megismerésére is törekszik, ez a törekvése nem okoz neki fáradságot. Az ilyen érdeklődés a legnemesebb szórakozást és pihenést nyújtja; jól összefér ez a természetjárónak akármiféle nehéz hétköznapi testi, vagy szellemi munkájával is. Ebből a szempontból nagy segítségére lesz természetjárónak az a kis Múzeum, melyet a menedékházban alapítottak.⁴

Hogy a mondottakat példával is ellássam, megemlítem, hogy az a természetjáró, aki például nyáron a fent leírt utat megteszi, aligha lehet közömbös azok iránt az érdekes, másutt ritkán található növények iránt, amelyekkel ebben az útban találkozik. A Hasadékot szerető természetjárónak tehát meg kellene ismerkednie ez útban található, de egyúttal a Hasadék legjellegzetesebb, egész szőnyeget alkotó növényeivel, a kékes fejű nyúlfarkfűvel (*Sesleria rigida*), Janka tarka vadzabjával (*Avenastrum decorum*), a vastaglevelű és barázdás levelű csenkeszekkel (*Festuca pallens* és *sulcata*), a Pusçariu-csúcs falain díszlő havasi gerepcsinnel (*Aster alpinus*), a fürtösvirágú- és a Rochel-féle kőrontóval (*Saxifraga aizoon* és *Rocheliana*), a zöld kónya szilénével (*Silene dubia*), a bánásági lúdhúrral (*Minuartia banatica*), továbbá a nagy fűben tenyésző sárga sisakvirággal (*Aconitum anthora*), a méreggyilokkal (*Cynanchum vincetoxicum*), a csomós kakastaréjjal (*Pedicularis comosus*), a festő csüllenggel (*Isatis praecox*), a hasadéki bogánccsal (*Carduus fissurae*), a gombos varjukörömmel (*Phyteuma orbiculare*), a csengettyű-félékkel, Simonkai túlevelű szegfűjével (*Dianthus spiculifolius*), a nagy-szerű gyógyzó búzavirággal (*Centaurea atropurpurea*) és másokkal.

Különösen a május és július az, amikor a szebbnél szebb és ritkábbnál ritkább virágok seregei örvendeztetik meg a természetkedvelő lelkét a Hasadék napsütötte virágos kertecskéiben. Külföldi turisták cikkeikben gyakran jellemzik leírt útjaikat jellemző állatokkal és növényekkel. Ezt lassan nálunk is meg lehetne honosítani és akkor az állati és növényi nevek felsorolása senki előtt sem fogja a cikk folyamatos olvasását nehezé tenni.

A Tordahasadék, mint hivatalos természeti emlék, törvény által védett, így tehát benne semmit sem szabad rongálni. Aki azonban komoly szándékkal valamely növényt óhajt megismerni, a magával vitt könyvecskébe lepréselhet jellemző virágrészleteket az utólagos meghatározás céljából. Ezek a magukkal vitt növények mindig emlékezetébe idézik, nemcsak magát a növényt, de annak élő környezetét is. E sorok írója nemcsak ajánlja a természet megfigyelését, hanem ami a növényzetet illeti, szívesen szolgál a megőrzött növényrészek alapján felvilágosítással bárkinek. Ily módon lássankint kiki akár egész gyűjteményt hozhat össze magának. Milyen szép dolog is volna, ha egyszer csak egyik természetjáró mások okulására a Hasadék növényvilágát bemutató értékes gyűjteményét állítaná ki az EKE. menedékház múzeumában.

Nyárády E. Gyula

⁴ E kis múzeum éppen a cikkíró és dr. Tulogdy János gyűjtötte darabokból áll. A szerk.

Földrajzi alapismeretek természetjárók számára¹

A szárazföld felszínének változásai

Földünknek mai felszíne nem olyan, amilyen régen volt. Evezredek alatt sok változáson ment át. Ezt pedig különféle tényezők idézték elő.

1. *Légköri erők* (a lecsapódás, hideg és meleg légváltozás).

2. *A föld geológiai működése* (Építés, rombolás).

Addig, míg a hegyeket erdők borították, erős gyökereikkel megkötötték a talajt s így nem engedték meg a felszín megváltoztatását. Sok helyütt viharok, másutt emberkezek irtották ki a hegykúpokról és hátakról az erdőket, s a légköri hatások következtében a föld lesodródott s kietlen sziklák meredeztek a magasba. Ezeket viszont a jégárak (glecserek) lehorzolták, a csapadékok megrepesztették, mint ahogyan általában mondja a latin közmondás: „Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadente“ (A vízcsepp gyakori esésével és nem erejével vájja ki a követ.).

Évezredek után a magas hegyekből közép, ezekből alacsony dombok, majd pedig síkok lettek, s így a föld felszíne átalakuláson ment keresztül. Nagyban hozzájárultak ehhez a tengerek és a folyók is. Ezeknek az a sajátossága, hogy mindenkor épít, de rombol is, egyik helyen ad, a másikon vesz. Hatalmas erejének semmisen állhat ellen.

Épít akkor, amikor hordalékaival kitölti a mélyedéseket, aztán szigeteket létesít. Pl. a Pó folyó hordalékaival évente 70 méterrel növeli a partot. *Rombol*, amikor a hegyek lejtőin lerohan, szakadékokat, völgyeket váj ki, elszakítja útjában a partokat. A víz a föld belsejében sem nyugszik. Feloldja az ásványi anyagokat, sót, meszet, gipszet; ez által barlangok, üregek keletkeznek.

3. A tűzhányók vagy vulkánok is átalakító hatást gyakorolnak. A tűzhányó lehet ma is működő vagy pedig kialudt. Ha a vulkán csupán iszapot lövel ki magából, akkor *iszapvulkán* a neve. Jelenleg 320 tényleges és 400 kialudt tűzhányó ismeretes.

4. *Földrengés*. Mind a föld, mind a kőzet-rétegek összehúzódása, s a föld belsejében levő üregeknek beomlása megrázkódtatást eredményez. Ezt a jelenséget hívjuk *földrengésnek* vagy *földindulásnak*. Minden földrengést mély moraj előz meg. Van: *hullámos, lökéses* és *örvényes* földrengés.

Hullámos akkor, ha úgy terjed egy pont körül, mint a síma felületű tóba dobott kő, vagy kavics után keletkező hullámgyűrű. Eléggye gyakori, de nem veszedelmes. Lökéses, ha alulról felfelé történik a rengés. Örvényes, ha a föld felületén forgó mozgás keletkezik. Ez a legborzasztóbb. Valamennyien nemcsak külön, de egyszerre is előfordulhatnak. Ha a földrengést vulkánok közelében észlelik, akkor az vulkánikus eredetű, tehát vulkánok idézték elő. Földrengésnek tulajdonítható, ha egyes földterületeknél hirtelen emelkedések, vagy süllyedések

¹ Első részét lásd folyóiratunk ez évi 83—88. lapján.

következnek be. A földrengés jelzésére szolgáló műszert *szeizmográf*nak hívják. A földrengések pontos megállapítására a legjobb műszert *br. Eötvös Lóránd* szerkesztette.

5. Az *évszázados emelkedést és süllyedést* ugyanazon tényezők idézik elő, mint a földrengést. Sem az emelkedés, sem a süllyedés nem következik be hirtelen, vagy évek, hanem évszázadok alatt, s a meghatározás csak pontos megfigyelések után történhetik. Állítólag a Duna jobb partja emelkedőben, a Tisza vidéke süllyedőben van. Emelkedéseket állapítottak meg a Balti tenger keleti, Előindia déli partján, a Japán-, Fülöp- és Szunda szigeteken, míg süllyedést: az Adriai tenger északi és keleti partján, Németország északnyugati részén, a La Manche-csatornánál, Hollandia és Belgium tengerpartján.

A tengerekről

Azokat a víztömegeket, melyek a világrészeket egymástól elválasztják és egymással összefüggő medencékben helyezkednek el: *világtengereknek* vagy *óceánoknak* hívjuk. Ezekhez csatlakoznak a mellék (szegély) és belső (földközi) tengerek. Pl. Melléktenger: a Balti, Ochocky, Bering; belsőtenger: az Északi-, Fekete-, Vörös- és Földközi-tenger.

Tenger-mélységeket közvetlenül és közvetve mérnek. Közvetlenül huzalokkal, közvetve pedig visszhanggal (echonol) mérik. Legnagyobb tenger-mélységet a Nagy vagy Csendes-óceánban lévő ú. n. Filippi-árokban mért az Emden nevű német hajó 1927-ben visszhanggal; az eredmény 10.000 méter.

Közép tenger-mélység 3800 m-ben állapítottatott meg.

A tengervíz kis mennyiségben *színtelen*, nagyban *kékeszöld*. Kivételek is előfordulnak. Pl. a Sárga tengert a Hoangho folyó törmeléke sárgára, a Vörös tengert a benne élő állatkák vörösre festik, míg a Fekete tenger a rajta gyakran kitörő viharoktól fekete. Némely tengerben azonban több szín is látható, a benne élő állatkáktól, lehet: tejszínű, barna, stb. A tengerek vizében ásványi anyagokat oldott állapotban találunk. Legtöbb bennük a konyhasó, ezért undorító ízűek.

A tenger különböző mozgásokat végez. 1. A hullámzás t szelek idézik elő, 2. dagály alkalmával a tenger 6 óránként dagad, s a hullámok a partokra húzódnak, 3. Apálykor 6 óránként a víz apad s a hullámok a partokról lehúzódnak. Mindkettőnek előidézője a napnak és a holdnak a földre gyakorolt vonzása.. 4. Az áramlás nem más, mint a víztömegeknek egy irányban folyása. Lehet hideg és meleg áramlat; ez utóbbinak sok északi ország növényvilágát köszönheti. 5. A tengerrengés. Ha a tenger fenekét az alatta lévő vulkánikus, vagy egyéb tényezők megrázkódtatják, tengerrengés keletkezik. Ha a tengerrengés a szárazföldek közelében történik, akkor a megmozdított víztömeg kicsap a partokra s ott mindent elpusztít.

A szárazföldek vizei

Az eső- és hó-alakban földre kerülő csapadékok egy része elpárolog, másik része pedig a földbe szívárog. A víz addig hatol a mélybe, míg egy olyan rétegre nem talál, amelyik nem engedi át, ez pedig agyag

vagy kőréteg lehet. A víz vagy földalatti patakokban, folyókban, tavakban talál lefolyást, vagy a felszínre tör. Ez utóbbi esetben *forrás* a neve. Lehet ez *állandó* és *időszaki*, *hideg* vagy *meleg*. Azok a források, amelyek különféle hőfokú vizet löknek ki sugáralakban magukból időszakonként, *hőforrások* vagy *geizirek*. Forrásból lesz a *csermely*, ebből a *patak*. Több patak egyesüléséből keletkezik a *folyó* s több folyóból a *folyam*. Egy főfolyó összes mellékvezeivel *folyamrendszert* alkot. Azt a területet, melyen az összes vizek egy főfolyóba egyesülnek, *folyamterületnek* hívjuk. Az ezek közötti határvonal: a *vízválasztó*.

Legkisebb állóvíz: a *pocsolya* (pocséta) és *tócsa*. A nagyobb és mélyebb állóvizet, melyet minden oldalról szárazföld határol: *tónak* hívjuk. Van: *mesterséges* és *természetes* tó. Az állóvizekhez tartozik még a *láp* és a *mocsár*. A láp süppedékes hely s feneke a vizet nem engedi át. Ha a mélyedésekben visszamaradt, vagy felgyülemlett víznek nincsen lefolyása a talajt feláztatja s gyorsan fejlődik benne jellegzetes növényzet; így keletkezik a *mocsár*.

A légkörről

A szerves élet fenntartására szükséges levegő nagy vastagságban veszi körül földünket, ezt *légkörnek* nevezzük. Benne 35 km-ig két réteget különböztetünk meg. Az alsónak, tehát a földfelettinak: *troposzféra*, a felsőnek pedig: *sztratoszféra* a neve.

A troposzféra kb. 8 km-től 18 km-ig terjed, hőmérséklete a magassággal csökken, bár jókora magasságban is előfordulhat hőemelkedés; ez utóbbit *hőmérsékleti visszásságnak* (inverzióknak) nevezték el. A troposzféra párakkal telített légréteg; ebben folynak le a csapadékképző folyamatok, felhősödés, stb.

A sztratoszféra hideg és ritka légréteg, felette van egy melegebb réteg: az *ozonféra*, majd egy hidegebb réteg, ebben a *ionoszférá*-ban az északi fény jelenségei folynak le.

A légkör résztvesz a föld mindkét mozgásában. A levegőnek súlya és nyomása van; ez utóbbit *légsúlymérővel* mérik meg. Ha e készülékkel magas hegyre kapaszkodunk, előhaladásunkban észrevesszük, hogy a higany-oszlop alászáll, annál mélyebbre, minél magasabban vagyunk. Mi ennek az oka? Nem más, mint a levegő ritkulása. 7—7500 m magasságban az ember alig kap levegőt, érverése 180-ra emelkedik és szabálytalanná válik. A légsúlymérővel valamely hegynek tengerszín feletti magasságát is megállapíthatjuk. A levegőnek is van mozgása. Ez abból áll, hogy a magas légnyomás az alacsonyabb felé halad. Ez a mozgás: a szél. Ismerünk: *állandó*, *időszaki* és *változó* szeleket.

Légköri nedvesség

A földön lévő vizekből napról-napra rengeteg pára száll a magasba, itt felhőkben egyesülnek, eső, hó, harmat, dér alakjában kerülnek ismét a földre. A hegyvidékeken gyakoribb az eső; ez onnét ered, hogy a hegyek a nedves levegőt vivő szeleket feltartóztatják. Az esőmennyiség megmérésére szolgál a csapadékmérő. Ha az esőcseppek esésükben megfagynak, akkor a csapadéknak *jégeső* a neve.

A hó nem más, mint a felhőkben lévő párák 0° alatti megsűrűsödése. Azt a magasságot, melyen túl a hó nem olvad el, hóhatárnak hívjuk. Hegyvidékeken fordul elő a lavina, glecser és a moréna. A lavinák vagy hógörgetegek a meredek hegylejtőkön saját súlyuk alatt lezuhanó hótömegek. Megkülönböztetünk: por- és fenéklavinát. Az előbbi a havazások alkalmával keletkezik, amikor porszemű hótömegek zuhannak alá, az utóbbi pedig hirtelen felmelegedő (napsütés, meleg szél) és átnedvesedő hótömeg lezuhanása.

A jégár vagy glecser a hóhatár felé emelkedő hegyekről, hol a csapadék mindig csak hó, csúszik le, nem gyorsan, hanem lassan és áramló mozgással. Ha a hófelület a nap vagy a szél melegétől némileg megolvad, a keletkező cseppek lefelé húzódnak, ott hideg réteg lévén, megfagynak és kemény réteget alkotnak. A fagyás tehát felfelé halad, s oromhóvá (firnné) lesz, s a jeges hótömegek glecserekké válnak. Ha az oromhó nem nagy tömegű, akkor glecser nem alakul belőle. Az oromhó katlanokban, mélyedésekben halmozódik fel. A glecser évenként 60—100 m utat tesz lefelé. A glecserek felületére a környező hegységek lejtőiről kőomladékok kerülnek, s a lefelé való csuszamlás alkalmával hatalmas sáncokká alakulnak; ezeket morénáknak nevezzük.

Ha a magasban a párák tömegbe alakulnak és megsűrűsödnek, akkor felhő lesz belőlük. Van fűrtös, gomoly, réteg, bárány, jeges felhő, míg a sztratoszférában gyöngyház és világító felhő.

Ha a párákban dús meleg légáramlat hidegebb földrészek felett elvonul: köd keletkezik; ez tehát nem más, mint a levegő páratartalmának igen apró cseppek alakjában való sűrűsödése. A köd a természetjáróknak, vadászoknak és hajósoknak legnagyobb ellensége. Ezért felette ajánlatos, ha a menedékházakból félóránként harang-, vagy szirénajelzést adnak le. A természetjárók is iránytűkkel, fűtülökkel legyenek ellátva, továbbá együtt maradjanak és ügyeljenek arra, hogy helyes irányban meneteljenek. Szakadékos vidéken ezért fontos vezetőt fogadni.

Légekőri tűnemények

A levegőben előforduló mindennemű fényhatást légekőri tűneménynek nevezünk. Légekőri tűnemények: a villámlás, mennydörgés, szivárvány, sarki fény és a délibáb.

A villámlás. Tudott dolog, hogy napfényes, derült időben kevés, míg borult időben több villamosságot találunk a légkörben. Ismerünk cikk-cakkos, ágas-bogas és vonalas villámot, mely utóbbi a leggyakoribb. Ha a villám menetében megszakítások láthatók, akkor gyöngysor-villám a neve. Az ökölnyi nagyságú és cikk-cakkban a föld felé haladó, gyorsan mozgó tűzgolyónak gömb-villám a neve. Nem egyéb ez, mint villám által izzóra melegített gázgömb. Behatol a nyitott ajtókn, ablakokon az épületek belsejébe, s végeredményében szétpukkad. Az ú. n. száraz villám lecsapáskor nem gyújt, csupán rombol, míg a felület-villám nem más, mint egy zivataros felhőben felvillanó villám.

A föld felszínén lévő magas tárgyak, mint magas fák, épületek, gyárkémények, póznák, templomtornyok, hegycsúcsok mintegy vonzzák a villámot. Ezért fontos a magas épületeket, tornyokat villámhárítókkal ellátni és azokat szakember két évenként műszereivel próbálja ki. A

régi villámhárítók divatjukat multák; ma már igen sok új találmányú hárító ismeretes. Menedékházaknál előnyösen alkalmazzák az u. n. Melsen-féle villámhárítókat, nem drágák és biztonságot nyújtanak. Minden olyan helyen, hol sok ember gyűl össze, a legnagyobb lelki ismeretlenség lenne az illető épületet villámhárító nélkül hagyni. Ha az égiháború épületben ér utól, minden nyitva lévő ajtót és ablakot azonnal csukjunk be, fémtárgyak közelében ne álljunk, vagy ülünk (lámpa, kályha stb.). A szabadban ilyenkor ne szaladjunk, mert a levegőt előrohanásunkkal megszakítjuk, ez pedig maga után vonzza a villámot, ne álljunk fák alá, vasúti sínek közelébe, drótvezetékeknél, vashidak alá, s ami a legfőbb, ne maradjunk tömegben, hanem oszoljunk minden irányba, hegymászó botot, csákányt ne tartsuk függőleges helyzetben. Ha azonban mégis bekövetkezik a katasztrófa, s a villám nem sujt halálra senkit, a villám szelétől elájult társunkat azonnal részesítsük első segélynyújtásban, tehát térítsük eszméletre, többször öntsünk rá hideg vizet, alkalmazzunk mesterséges légzést és az égési sebeket lássuk el. A *mennydörgés* légköri elektromos kisüléseket kísérő hangjelenség, de oka a gyors légsűrűség-változás.

Felénk nagyon ritka légköri tünetény a *délibáb*. Oly pusztaságokon keletkezik, hol a levegő alsó rétegei erőteljesen felmelegszenek. Nap-sütésben a földi tárgyakról kikerülő fény a különféle sűrűségű légrétegeken megtörik, visszaverődik s így fordított képet mutat. Falvak, erdők, dombok, kutak, épületek vízben állóknak látszanak. Igazi hazája: Egyiptom, Arábia, a Szahara sivatag stb. Délibáb nemcsak a pusztaságon, hanem a tengeren is van. Különben *fata morgana*-nak is nevezik.

Záray Jenő

(Folytatjuk.)

A „megcsapás“ két okleveles emléke

Abban a korban, mikor telekkönyvről még szó sem lehetett, az egyes birtokosok vagy a szomszédos faluk között keletkező határpereket határjárással intézték el. Összegyűjtötték a falu öregrendű, tekintélyes, szavahihető embereit és az ő vallomásuk alapján állapították meg a határt. Az így végzett határ-megállapításokról a középkorból és az újkorból a levéltárak száz meg száz oklevelet őriznek. A határjárások alkalmával a fiatalabbakat is kivítették, hogy ők is jól emlékezetökbé vessék a jellegzetes határpontokat.

A népi határjárások általánosan ismert mozzanata a „megcsapás“, vagyis az a szokás, hogy egy suhancot a határdombra fektettek s megcsapták, hogy a határjel jól „emlékezetében maradjon“. ¹ E szokás régen a hivatalos határjárásoknak is elmaradhatatlan tartozéka volt. Itt-ott az oklevelek is megemlékeznek róla. Így pl. mikor 1715 április 5-én a kalotaszegi Bánffy-birtokok Szilágyság felé eső határának meghatározása ügyében vallatást tartanak, ² a kolozsmegyei Nyíresről való *Gregorius Magda* ³ nevű öreg ember, Bánffy László jobbágya elmondja, hogy még csak 14 esztendő volt, mikor néhai Csáki János almási ⁴ jószágainak gondviselője, Varga Pál János 14 szilágyi öreg emberrel, két szolgabíróval és két nemes személlyel szintén vallatott ugyanennek a vitás területnek hovatartozása ügyében. A megnevezett jobbágy magának, mint ott lábatlankodó gyermeknek a szerepét a következőképpen adja elő: „Mikor osztán kijárták volna (t. i. a határt) itt, ezen a Sido szerűn felül lévő dombon keresztül menő útnak a felső martján, említett Varga Pál János engem, minthogy csak kicsin voltam, emlékezetnek okáért pofon is csapa mindkét felől, hogy jövendőben megemlegethessem ez (!) az határjárást.“

Hogy ez a szokás nem veszett ki későbbi, 1816-ból való vallatásos határjárás. Mikor ugyanis a kalotaszegi és szilágysági határban a Börmény nevű erdőt kijárlják, a Börmény egyik pontjához érve, a következőket jegyzi meg a határjárásban résztvevő tanúk: „... Ezen pontnál egy közep-nagyságú és idejű szép nyirfa lévén, reá egy keresztet vágattunk és a kerületén kívül is a földbe egy más keresztet és *emelleff emlékezetnek okáért egy ifjú nevendékenyre tréfás és igen szenvedhető módon kettőt-hármat vágunk is, hogy másoknak és még a jövendőbelieknek is, ha él, és szükséges lesz s kívántatni fog, a dolgot úgy is bizonyíthassa. Ezen emlékeztető solemnitás után elindultunk napkelet felé...“ ⁵*

A „megcsapásnak“ ez a két érdekes, okleveles változata, úgy gondolom, megérdemli, hogy az előbb közölt, mai nyárádszentimrei határjárással kapcsolatban felhívjam rá a figyelmet.

Dr. Szabó T. Áttila

¹ Vö. A Magyarország Néprajza IV, 286—7. l.

² E határjárást a Kálnoki Farkasné Gálfi Zsuzsánna asszony emberei által Bánffy részről jogtalanul behajtott sertések legelőhelyének és a jogtalan behajtás tényének megállapítása végett tartották.

³ Azaz Magda Gergely.

⁴ Vár- vagy Nagyalmás (Kolozs m.) a Csáki birtok-test központja volt.

⁵ Az első vallatásos határjárás az Erdélyi Múzeum levéltárában a gr. Bánffy I. Nemzeti levéltár „Kalotaszeg“ csomójában, a második u. o. a Vegyes anyagban a Fasc. FFF. No. 50 jelzet alatt található.

EGYESÜLETI ÉLET

MEYSSONNIER JÁNOS

Ne gondolja senki, hogy ennek a francia névnek a viselője valami svájci, vagy franciaországi alpinista. Nem, magyar turista volt, aki itt élt Erdélyben, a Retyezát alatt, Déván. Hivatalára nézve nyugalmazott törvényszéki számvevőszéki főnök volt és ő volt az Erdélyi Kárpát Egyesület hunyadmegyei osztályának a titkára.

Egyszerű magános ember volt, akinek lelki nemességét és valódi műveltségét csak nagyon kevesen ismerték. Azt már többen tudták róla, hogy igazi turista, de azt ismét kevesen tudták, hogy a természetnek alapos ismerője is volt s mint turista otthon volt a természet szépségeinek világában. Szemtől-szembe, egyéniségük szerint ismerte a növényeket, a kőveket, a hegyeket. Igazi lelki területe Hunyadmegye volt s főképpen a Retyezát. Gyöngye, vézna testtel is képes volt a legnehezebb helyeket is felkeresni s még ott is, ahol sohasem járt, úgy barangolt, mint aki hazament, mert olyan alapos készültséggel keresett fel minden helyet, mint egy igazi természetvizsgáló.

Együtt jártuk be a Retyezát legszebb részeit. Épen a Jorgován csúcsát másztuk meg egy alkalommal, amikor fáradtan megállott egy ponton s felénk fordulva így szólt: „Más ember az én koromban fel-

veszi otthon a fekete ruháját s úgy várja a guttaütést, én pedig itt mászkálok, ezeken a zord sziklákön!” Kész volt mindig minden áldozatra, csak kilátáshoz jusson. Szeretett messze nézni, nem pusztán kíváncsiságból, hanem igazi tudásvágyból és tiszta szépség-szeretettel. Kirándulásairól írt feljegyzései, amelyek egyik vidéki lapban jelentek meg, mind becses adalékok ma is; meglátszik rajtuk írójuk minden nemes lelki tulajdonsága.

Nem volt senki hozzátartozója, csak turista barátai voltak, akiket őszintén szeretett s akiknek társaságában volt ő igazán boldog.

Boldog vagyok, hogy nevét feljegyezhetem folyóiratunk hasábjain s emlékét megőrizhetem azok előtt, akik még a késői időkben is forgatni fogják ezeket a lapokat.

Akkor költözött el ebből a világból ama mennyei paradicsomba, amikor új kirándulások tervei zsongtak lelkében. Május 26-án halt meg, 61 éves korában s most ott pihen a dévai temetőben, ahol egy-egy tiszta felhőtlen napon a Retyezát is megmutatja hatalmas tekintetét.

T. S.

KEDVEZMÉNYES UTAZÁSOK.

Tagjaink a központ útján szerzett államvasúti (C. F. R.) igazolvánnyal a következő kedvezményeket élvezhetik:

1. Ötös csoportban való utazás esetén 50 %-os kedvezményes jeggye utazhatnak az államvasutak vonalain
2. Legkevesebb 10 tagú csoport

40%-os kedvezményt kap a RománTengerhajózási Szolgálat (Serviciul Maritim Român, S. M. R.) vonalain. E kedvezményt a 7889/V. 1938. sz. rendeletre való hivatkozással lehet igénybe venni.

3. A Román Folyamhajózási Részvénytársaság igazgatósága (Dir. Navigațiunei Fluviale, N. F. R.) a 406/V. 1938. sz. rendeletre való hivatkozással 50%-os kedvezményt ad.

4. A Román Dunahajózási Részvénytársaság (Soc. An. Rom. de Navigație pe Dunăre (S. R. D.) féljegyet ad akkor, ha az utas Válcovba szóló menettérti jegyet vált E kedvezmény megnyerése céljából a 3943/V. 1938. sz. rendeletre kell hivatkozni.

ARADI OSZTÁLYUNKAT a június 8-i sportünnepen való részvételre hivatalosan felkérték. Osztályunk 26 taggal, teljes természetjáró felszereléssel résztvevő a díszmenetben; a felvonulás mintaszerezéséért *Dobriceanu* Mihály ezredes-megye főnök személyesen üdvözölte a tagokat. E mintaszerezés szereplésnek tulajdonítható, hogy a megyefőnök június 13-án elfogadta a kászójai menedékházba szóló meghívást. *Dobriceanu* ezredes és kíséretét az EKE nevéken *Weil* Károly dr. üdvözölte. Beszédében kérte, hogy e menedékházhoz vezető Kászója — Aranyág közötti országutat javíttassák meg, mert így ennek az üdülőhelynek a látogatottsága nagyon megnövekedik. Az ezredes válaszában nagyon meleg szavakkal köszönte meg a szíves fogadtatást és ígéretet tett arra, hogy a kérdéses útszakaszt rövid idő alatt megjavítatják és járhatóvá teszik. A fogadtatás után a kászójai étkezőben a vendégek tiszteletére díszbéd volt.

A MENEDÉKHÁZAKBAN IGÉNYBEVEHETŐ KEDVEZMÉNYEK ügyét is szabályozta a Román Természetjáró Szövetség (F. S. T. R.). Augusztus 29-i kelettel 517/c. szám alatt értesítés jött az említett központtól, hogy a Szövetséghez tartozó összes egyesületek tagjai a kölcsönös-

ség elve alapján 25%-os kedvezményt kapnak az összes menedékházakban. A kedvezmény csak a szállásért fizetendő díjakra vonatkozik és csak akkor vehető igénybe, ha a tagegyesületek valamelyikétől kiadott igazolványba be van ragasztva a Szövetségtől kibocsátott 10 lejes bélyeg. Vidéki osztályainkat ez úton is felszólítjuk, hogy e bélyegre szóló igényüket mielőbb jelentsék be.

ÚJ TAGOKAT vett fel központunk május 27-i választmányi ülése. A felvett tagok a következők: Dr. Györke Árpád, Lőrinczi László, Lőrinczi Ferenc, Kovács Zoltán, Barthalis József, Nagy Géza, Parádi Katus, dr. Kovács Margit, Hantz S. István, dr. Somodi András, dr. Oroveti János, Tunyogi Cs. Gyula, Bartunek Titi, Novák Antal, Tamás Anci, Tamás Kató, Olasz Éva, Ürmössy Etuska, Ürmössy Jenő, Szűcs Elemér, Husz Piroska, Deák Ferenc, Mihályi Kálmán, Seyfried Ferenc, Pollák Pál, Szombathelyi Edit, dr. Király Endre, Tauffer Ferenc, ifj. Renner Frigyes, Szabó Ilonka, Tomor Imre, Fritsch Valeria, Weiss Zoltán, Kovács Mária, Fenyő László, Fenyő Lászlóné. — Mind a 36 újonnan felvett, kolozsvári tagtársunkat melegen üdvözöljük és egyesületünk érdekében buzgó munkára kérjük.

ARADI „CZÁRÁN” OSZTÁLYUNK a hivatalos természetjáró napon két helyen rendezett ünnepséget. Május 21-én Brádon és 22-én a kászójai menedékháznál. A brádi ünnepséget szombaton a Mica kaszinójában tartották meg. Itt társasbéd keretében *Mihalik* Gyula beszélt a természetjárás jelentőségéről. Másnap a vasárnapi kászójai ünnepet az aradi és a temesvári osztály 60 tagja jelenlétében *Záray* Jenő elnök lendületes beszéde nyitotta meg. Örömet fejezte ki, hogy az illetékes ténylezők a természetjárók részére is kisajátítottak egy pirosbétűs ünnepnapot. Hangsúlyozta, hogy a természetjáráshoz

nemcsak jókedv és kitartás, de sokszor rajongás is kell. A természetjáró nem tülekedik, nem versenyez az elsőségért. Ezért nem is érheti szégyen vagy lemaradás. Az igazi természetjáró a természetben kínálkozó szabadsággal nem él vissza. A természetet nem szabad az emberi önzés és élvezet tág terének tekinteni, hanem adományait tisztos munkával viszonzni kell. Befejezéséppen üdvözölte Záray a Természetjáró Szövetséget és kifejezte azt a hitét, hogy e Szövetség helyzetének magaslatán áll. — E bensőséges ünnepséget társaság ebéd követte; utána a résztvevők kisebb-nagyobb csoportokba verődve, vezetőikkel különböző irányba indultak a legközelebbi vasútállomáshoz.

MAROSSZÉKI OSZTÁLYUNK júniusban a Mezőhavasra rendezett jól sikerült két és fél napos kirándulást. Társaságkocsin június 11-én este érkezett a 16 tagból álló kiránduló csoport az Egresi hágó közelébe; innen az utat ragyogó holdfényben tette meg a Cserepesmezőig (1203 m). Másnap félórai gyaloglás után érkezett a Cserepeskőre (1572 m) és további két órai út után a Mezőhavasra (1777 m). Az északos rész egy völgyszakadékaiban még ott fehérlett a hó. Június 13-án reggel indult a csoport vissza a Tekenyös-gerincen és a Cserepesnyésen keresztül érkezett Szováta-ra, majd innen társaságkocsin jött haza. *E. J.*

MAROSSZÉKI OSZTÁLYUNK hét tagja, három vendéggel, május 10-én tanulmányi kiránduláson volt a mezőcsávási haranglábnál. A gyalog megtett út — a harcói erdőn keresztül — 18 km volt. A harangláb népi faépítészetünk egyik legrégebbi és legbecsesebb emléke. Maga a toronyharangláb valószínűleg XVII. századi. A lábazat egyik támasztófáján a következő bevésett sorok olvashatók: „1570 be hallottam hogy 100 eszfendős embertől hallottam hogy készült ez h e”.

Amint az óralapra írt és a kiskapura faragott évszámok is bizonyítják, a toronyóra 1830-ban, a faragott kiskapú 1838-ban készült. A hegy peremére épített haranglábtól 12 km távolságra fekvő városunk jól látható és szép kilátás nyílik a szabadi völgyre s a csaknem nyílegyenes országút sűrű szalagjára. *E. J.*

BOKSÁNBÁNYAI OSZTÁLYUNK lelkes tagjai számára folyó évi január havában mentőtanfolyamot rendezett. A tanfolyamot *Goldner Jenő* dr. tag, a kolozsvári „Önkéntes Mentőegyesület” volt orvosa tartotta. E tanfolyamon résztvett: *Kosztrober Sándor* elnök, *Brindza József* alelnök, *Skoda Antal* titkár, *Fischer József*, *Szabó Sándor*, *Nikolics Ottó*, *Rieszler Miklós*, *König Ede*, *Kertész Lajos*, *Goldner Miklós*, *Cservenyák Árpád*, *Mihályi István*, *Nicolaevici Tibor*, *Fleck Dénes* és *Túri Sándor*. A tanfolyam elméleti és gyakorlati részből állott; mindegyik résztvevőt egyúttal kioktatták a nagy mentőszekrényben levő orvosságok és egyéb gyógyászati segédeszközök használatára. A tanfolyam az egyesületi helységben, öt estén keresztül tartott; ennek bevégeztével a résztvevők bizonyítványt is kaptak arról, hogy ezen a mentőtanfolyamon résztvettek. *Konrádi Dániel* dr., egyetemi m. tanár, a kolozsvári „Önkéntes Mentőegyesület” igazgatója jóvoltából, kiosztották a tanfolyam résztvevői között „A mentésről” szóló kicsi füzet egy-egy példányát. Nagylelkű adományáért ez úton is hálás köszönet illeti az adományozót. E tanfolyam megrendezése azért volt szükséges, mert télvíz idején, számos idegen szív keresi fel szerény helységünket, főleg menedékházunk környékét, mely igen szép terepen fekszik. Így esetleg balesetek bekövetkezésekor rendelkezésre áll mindig a menedékházban elhelyezett mentőszekrény, de most már kiképzett tagtárs is van mindig jelen, hogy szükség esetén első segélyt nyújthasson.

HIREK

KELEMEN LAJOST, egyesületünk és választmányunk egyik legrégebbi tagját a Magyar Tudományos Akadémia ez évi nagygyűlése kültagjának választotta. Kelemen Lajos csak január 1-én vált meg az Erdélyi Múzeumnak a kolozsvári egyetemi könyvtárban őrzött levéltári gyűjteménye vezetésétől, Most, nyugalombavonulása után, mint az erdélyi történelem legalaposabb ismerőjét, néhány száz történeti tanulmány és cikk szerzőjét meg a történeti kutatók önzetlen, páratlan szolgálatkészségű támogatóját érte ez a ritka szép kitüntetés. Melegen üdvözlö a kitüntetettet annak a folyóiratnak a szerkesztősége, amelynek egykor szorgalmas munkatársa volt.

TERMÉSZETI EMLÉKNEK nyilvánította a földművelésügyi minisztérium és a Természetvédelmi Bizottság (Comisiunea Monumentelor Naturii) véleményezésére a minisztertanács a következő helyeket és fákat: 1. A Detunáta kristályos bazaltból álló tömegét. 2. A szkerisorai jégbarlangot. 3. A balázsfalvi metropolia kertjében egy 500 éves tölgyet, meg több egyedülálló fát és ritka növény-fajta.

DR. TAVASZY SÁNDORNAK, egyesületünk elnökének megjelent „Erdélyi tetők” című könyve. Mint karácsonyi ajándéknak is alkalmas könyvet, következő számunkban ismertetjük.

AZ ORSZÁGOS TERMÉSZETVÉDELMI BIZOTTSÁGOT a Brüsszelben székelő nemzetközi természetvédelmi hivatal állandó tagul felvette.

XANTUS JÁNOST egyesületünk egyik alelnökét a miniszter újabb 6 évre a Természetvédelmi Bizottság tagjává nevezte ki. Ezzel egyesületünknek tovább is marad képviselője ebben a fontos testületben.

A TERMÉSZETVÉDELMI BIZOTTSÁG volt elnöke, *Popovici-Bărnoșeanu* elfoglaltságára hivatkozva állásáról lemondott. A Bizottság a lemondást elfogadta és a lemondott elnököt díszelnökké nyilvánítva, elnökké *Borza Sándort*, a kolozsvári fűvészkert igazgatóját választotta meg.

A ZERGE-VADÁSZAT MEGENGEDÉSÉT kérte a földművelésügyi minisztérium vadászati osztálya azokon a területeken, amelyeket a Természetvédelmi Bizottság tilalom alatt tart. E kéréssel kapcsolatban a Bizottság úgy értelmezte határozatát, hogy a zerge mérsékelt vadászata megengedhető, de az engedély kiadása körül a legnagyobb körültekintéssel kell eljárni. Meg kell azonban ugyanakkor szigorítani az ellenőrzést, és az ellenőrző munkába be kell vonni az alsóbb erdőri személyzetet is. A Természetjáró Szövetséget felkéri, hogy a kötelékébe tartozó egyesületeknek tiltsa meg, hogy kirándulók zajt üssenek, köveket dobáljanak, vagy nagy kiránduló társaságokkal jelenjenek meg azokon a területeken, ahol a zerge él. A földművelésügyi minisztérium külön 42 tagból álló rendőri szolgálatot szervez a zerge-vadászat ellenőrzése érdekében.

A NEMZETKÖZI MADÁRVÉDELMI BIZOTTSÁG romániai osztálya véglegesen megalakult. Elnöke *Săulescu* Miklós, a földművelésügyi minisztérium vadászati főfelügyelője lett, 6 tagja között ott van a híres vadász és a Duna-delta madárvilágának legjobb ismerője, a magyar gr. *Kornis* Károly is.

A VADVIRÁGOK PUSZTULÁSÁT állapította meg az angol természetvédelmi szövetség. A motoros járművek fejlődésével azok a helyek, ahol a virágok tenyésznek, könnyen elérhetők; ez pedig a virágok pusztulását jelenti. A bizottság még 1925-ben tevékenységbe kezdett a virágvédelem érdekében: hirdetőtáblákat helyezett el és felhívást intézett a különböző hatóságokhoz, iskolákhoz, intézményekhez stb. Ennek a mozgalomnak meg is volt az eredménye. Ma már az angol közvélemény megértette, hogy ha a szükséges intézkedéseket nem teszik meg, niemsokára eltűnik az angol vidékek növényzetének nagyon sok értékes és ritka faja. Ma már Anglia és Skócia nagyon sok részében tilos nemcsak a növények gyökerestől való kivétele, hanem a virágszedés is.

AZ EGYESÜLT-ÁLLAMOKBAN 13,177 négyzetmérföldnyi területen mintegy 22 nemzeti park van. Ezenkívül azonban még 39 olyan természeti emlék van, amelyet történeti vagy őstörténeti érdekessége miatt védelemben részesítenek. A nemzeti parkok közül a Quachita hegységbe levő Hőforrások Parkját (Hot Springs National Park) már 1832-ben védett területnek nyilvánították, bár csak 1921-ben sorozták a nemzeti parkok közé. E park hőforrásai naponként $4\frac{1}{2}$ millió liter vizet oltanak. Ez az óriási vízmennyiség bőségesen elég a szállók, kórházak és üdülők mellett épített 19 fürdő fenntartására. A források vize $95-147^{\circ}$ F.

SZOPOS SÁNDOR FESTŐMŰVÉS Z TÁJ- ÉS NÉPRAJZI KÉPEI. Aki *Szopos* Sándor helybeli festőművészünk folyó évi április hó végén a Minerva műintézet külön termében rendezett kiállítását megtekintette, az elismert kiváló arcképfestőt egy másik előnyös oldaláról is megismerte, amennyiben a fentemlített képtárlaton, a kiállító mint a tájrajz és néprajz mestere is bemutatkozott.

A csíkszeredai születésű székely festőművész mintegy 60 darabot felölelő kiállításának túlnyomó része a Székelyföld természeti tájait, városrészeit és népalakjait ábrázolja. Valamennyi közt azonban legérdekesebb és leghatásosabb a „Lármafa” című alkotás; e nagyobbmértű festménynek szélesebb körben is híre ment, amennyiben véletlenül éppen e sorok írójának a jelenlétében egy külföldi folyóirat számára a helyszínen lefényképezték.

E kép abba a több száz év előtti korszakba vezet vissza, amikor a Székelyföldön a hegyek ormára szurokkal bevont fenyőpóznákat állítottak s az ellenség támadása ellen való védekezés úgy történt, hogy éjnek idején — amikor a megrohanás többnyire előfordult — meggyújtották a *lármafákat*. Ezek aztán messze világítva föllármázták a lakosságot az egész országrészben. Ezt a jelenetet szemlélteti a kép. Annak idején tervben volt, hogy a Kárpát-Múzeum tájrajzi osztálya az ilyen helyi népszokásokra vonatkozó képsorozatot is kiállítja, mint olyanokat, amelyek a természetbarátok és idegen utasok érdeklődését is hivatottak fölkelteni.

Ha a változott viszonyok között, sajnos, ez a közérdekű törekvés meg is hiúsult, azt hiszem, az EKE főadatai közé tartozik, hogy a rokontermészetű mozzanatokra a figyelmet fölhívja és az erdélyi néprajzi eredetiségeket valamiképen nyilvántartsa.

Merza Gyula.

A SZOVÁTAI MEDVE-TÓRÓL rövid ismertető cikke jelent meg *Bányai János*, székelyudvarhelyi tanárnak, a „Székelység” című folyóirat szerkesztőjének a „Romania” ez évi augusztusi számában (Un lac sărat ca acumulator de căldura solară, 32. l.).

A SZESZFOGYASZTÁS KÉR-DÉSÉRŐL az igazi természetjáró csak egyféleképpen vélekedhetik. Lenézéssel vegyes szánalommal tekint azokra a vasárnapi kiránduló-csapatokra, amelyeknek sokszor nem is egy tagja testes fonott-korsóban verejtékezve cipeli az „isteni nedűt”. Az ilyenszerű karavánok a nagyváros-környéki kirándulóhelyek jellegzeteségei. A magasabb hegyvidékeken és a komoly kirándulók között a szesz-fogyasztás nemcsak felesleges és káros, de egyenesen lehetetlen szokásnak is tetszik, hisz a hatalmas testi erőfeszítést kívánó hegymászás sikeres elvégzése nem lehetséges akkor, ha a szervezetet a szesz végeredményében ellágyító, álmosító hatásával erre képtelenné tesszük. Különbösen, ami a szesz-fogyasztás felesleges és káros voltát illeti, érdekes tudnunk a következőket: Élettani kísérletek útján megállapították, hogy a szeszitalokkal magunkba felvett alkoholnak csak igen-igen kis mennyisége alakul át szervezetünkben vízzé és szénsavvá és távozik el a vese illetőleg a tüdő útján, a többi felszívódva, a vérkeringés útján elárasztja a szervezet minden részét. Az alkohol, mint méreg első-sorban az idegsejteket és a szervezet legfontosabb szerveit (gyomor, szív, máj, vese) támadja meg. A szervezetbe jutott alkohol eleinte látszólag élénkít, de az elernyedés és ellágyulás hirtelen következik be. A komoly természetjáró tehát kirándulásain legfeljebb fagyás vagy alapos megfázás esetén, mint orvosságot használja az alkoholt, egyébkor soha (Ez utóbbi adatok a Magyar Népegészségügyi Szemléből VI. 1938. 89.).

A PISZTRÁNGGAL (SALMO FARIO) való kereskedést a miniszterium eltiltotta.

A SZESZFOGYASZTÁS MENY-NYISÉGÉRE nézve döbbenetes adatokat szolgáltat *dr. Schmidt Béla* a fennebb idézett folyóirat 85—86. lapján. Romániában egy évben (1934) 33.959 italmérés működött; ebből 16.908 városi, 17.051 pedig falusi volt. 1924-ben az országban elfogyasztottak 280,350.000 liter bort és 82,450.000 liter pálinkát; Erdélyre ebből a hihetetlen mennyiségből 68,598.000 liter bor és 14,638.000 liter pálinka jutott. Átlagosan az ország minden egyes lakója kb. 15 1/2 liter bort és 4 1/2 liter pálinkát ivott meg. Egyedül Csik-megyében 1930-ban 1,214.138 liter szeszestalt fogyasztottak el. Ennek értéke mintegy 36 millió lej. — A szeszestaltok előállítására céljából évente mintegy 100.000 vagon élelmiszert vonnak el a közfogyasztástól. Ez az élelmiszermennyiség kb. 7 milliárd lejt ér (Románia állam-költségvetése évenként 30 milliárd körül mozog). Nemcsak városban, de falun is, ~~sőt~~ ott elsősorban szedi áldozatait a szesz. Ritka az olyan falu, ahol ne lenne több korcsma. Nemrégiben még az országban 52.460 korcsma, de csak 15.120 iskola és 13.622 templom volt. Tehát egy iskolával szemben 3, illetőleg egy templommal szemben 4 korcsma volt.

A KORDILLERÁK FÖLKUTATÁSA. Ugyancsak Münchenből indul egy másik kutatócsapat a délamerikai *Fehér-Kordillerák* föltárására. A Kordillerák fölkutatásában a németeknek eddig is nagy részük volt, úgy hogy az idei vállalkozás régi hagyományon alapszik, bár a német birodalmi sportvezér kívánságára történik. Vezetője *Schmidbauer József*, aki negyedmagával mindenekelőtt Peru néhány 6000 méteren felüli hegyóriásának megmászását tűzte ki célul, amelyet eddig még nem taposott emberi láb.

A TORDAI HASADÉKRÓL, újabb, kisebb terjedelmű ismertető füzetet jelent meg Nyárády E. Gyulának, a hasadékról írt nagy monográfia szerzőjének. A kis füzet mintegy dióhéjban foglalja össze mindazt, amit Nyárády előbbi művében nyújtott. Tájékoztat a hasadék nevééről, a hozzá vezető utakról, a róla készített térképekről, a benne tehető kirándulásokról, a barlangok életéről, a hasadék földtani szerkezetéről, állat- és növényvilágáról. Mintegy 22 térkép, rajz és fénykép teszi a természetjáró számára használhatóvá ezt a füzetet. Aki a hasadékot nemcsak futó vendégként akarja meglátogatni, hanem meg akarja érteni keletkezését, különös képződményeit, aki szeretné megismerni állat- és növényvilágát, haszonnal forgathatja ezt a kis füzetet. E munkácska a központi titkárságnál 55 lejért kapható.

EGY 80.ÉVES ATLÉTA. Dr. Hammond G. ismert new-yorki ideg-orvos 80-ik születésnapján felhagyott orvosi gyakorlatával, hogy minden idejét az atlétikának szentelhesse. Valaha az összes sportokat űzte s még ma is szorgalmas vívó, súlydobó, kerékpározó és futó; *hетенként háromszor fut öt kilométert.*

A RÁK ELLENSZERE — A SPORT. Az osztrák orvosszövetség ülésén feltűnést keltő előadást tartott dr. Kreuzfuchs egyetemi magántanár, aki a legkitűnőbb rákkutatók közé tartozik. Dr. Kreuzfuchs kijelentette, hogy évtizedeken át folytatott vizsgálatai alapján megállapította, hogy bizonyos rákra hajlamos egyéneknek a sportolás rendkívül jól tesz és megelőzi rákos megbetegedésüket. Ugyancsak fontos az is, hogy a rákra hajlamos ember edzett legyen s ily módon elkerülje a tüdőgyulladást vagy a hörgők hurutos megbetegedését, mert ezekből a betegségekből könnyebben keletkezhetnek rákos betegségek. Végül azt is mondotta, hogy a kövérség elősegíti a rákot.

KIRÁNDULÓ-POGÁCSA. Nagyszerű útravaló természetjárók számára a *tepertyüs-pogácsa*, de sokan vannak, különösen a nők között, akik érteetlen módon nem szeretik; még nagyobb a közönségesen ismert *vajas-pogácsa*, mindkét nembéliek kedvelik, de az a baja, hogy hamar porlik és másodnap pogácsa helyett már morzsalékot eszik az ember. Mindkettőnek előnyeit egyesíti magában hibái nélkül az alábbi készítmény, mindenkinek ízlik és egy hétig is eláll még a hátizsákban is (ha előbb meg nem eszik). Több próbán esett keresztül és minden esetben fényesen megállta helyét. Melegén ajánlhatjuk természetjáróink hozzátartozóinak figyelmébe, elsősorban azokéba, akik kirándulóinkat mindig az éhenhalástól féltik. Először is kovászt készítünk 2 dkg élesztőből, egy kávéskanálnyi porcukorból, egy kevés tejből és lisztből. Azután egy $\frac{1}{2}$ kg sima nulláslisztet 30 dkg vajjal a lapítón összemorzsalunk, hozzáadunk 2 tojást mindenestül (de héja nélkül), 2 evőkanál porcukrot, 1 kávéskanál sót, a kész kovászt és annyi langyos tejet (kb. $\frac{1}{2}$ teáscsészényit), hogy könnyen nyújtható legyen; az egészet tésztává gyúrjuk. Ha mindez pontosan megtörtént, ujjnyi vastagra kinyújtjuk, (kiszánk nagyságú) pogácsa-vágóval kivágjuk, megkent tepsibe rakjuk és 2 és $\frac{1}{2}$ óra hosszat kelni hagyjuk benne; azután tojássárgájával bekenjük és forró sütőben megsütjük. Elő lehet készíteni este is és csak reggel megsütni. Ebből az anyagmennyiségből kb. 60 darab kerül ki.

A TORDAI HASADÉKOT a minisztertanács március 28-án hozott határozatával véglegesen természeti emléknek nyilvánította. Erre azért volt szükség, mert a környékbeli lakosság a legeltetéssel nagy kárt tett a hasadék növényzetében, pedig itt olyan növények is tenyésznek, amelyek Európában csak itt találhatók, illetőleg nagyon ritkák. A védett területnek

nyilvánított rész magába foglalja magát a hasadékot mindkét oldalával, sőt kétfelől, a Királyerdején és a Kövesbércen levő fensíknak egy keskeny párkányát is. Az EKE menedékház felől a malomnál kezdődik és a Peterd felőli másik malomnál végződik a természeti emlékek tekintendő terület. Itt szigorúan tilos a növényzet rongálása, a sziklák tördelése, és a rájuk való vésés vagy festés. Felhívjuk a természetjárók figyelmét, hogy a törvényes következményektől is tartva, az efféléktől nemcsak maguk tartózkodjanak, hanem másokat is figyelmeztessenek e terület védett voltára. Kérünk egyben mindenkit, hogy az esetleges rongálásokról ottani menedékházunk felügyelőjénél tegyen jelentést.

AZ EGÉSZSÉG A TEMPLOMBAN. Nagyot fordult a világ a középkor óta, sokban megváltozott azóta az emberek gondolkozásmódja, megváltozott többek között az egyház fel fogása is a testápolás kérdésében. Akkor a testet, mint minden bűnnek forrását megvetették és önsanyargatással akarták természetes vágyait elnyomni. Ma pedig azt olvassuk, hogy *dr. Lang* canterbury érsek hivatalos lapjában fölszólítja az anglikán egyház lelkészeit, hogy január 23-ikát mint az *egészség napját* ünnepeljék meg. Az angol primás az egyház legkomolyabb támogatását kéri az egészségügyminiszternek az egészség érdekében megindított országos küzdelméhez.

„A nemzet lelke után fontosságban mindjárt a polgárok testének egészsége következik — írja a körlevél —; szeretném, ha ezen a vasárnapon minden templomunkban megemlékeznének e rendkívül fontos ügyről s hogy az egyház papjai ilyen módon és minden más lehető eszközzel is mint az egészség pásztorai működjenek.“

ÚJ NÉMET KUTATÓRAJ A HIMALÁJÁN. Nemrégén számoltunk be a német Himalája-kutatóraj szerencsétlen sorsáról, már is új készülődésről adhatunk hírt. Az idén új csapatot szerveztek Münchenben a *Nanga Parbat* meghódítására, az 1934-ben és 1937-ben ott pusztult német kutatók munkájának folytatására és befejezésére. A kutatócsoport vezetője *Bauer Pál*, aki már négy ízben járt a Himaláján; a résztvevők közül még ketten ismerik a *Nanga Parbat*-ot, *Bechtold* Frigyes és *dr. Luft U.*, a többi is mind kipróbált fiatal hegyászó.

ÚJ VÁMHÁZAK ÉPÍTÉSÉT tervezi a Nemzeti Természetjáró Hivatal (O. N. T.). Az első ilyenét Halmin építik fel. A „*Romania*“ (34. l.) ezzel kapcsolatban a következőket írja: „A vámházak azok a pontok, ahol az idegen először kerül összeköttetésbe az országgal. Szükséges tehát, hogy ezek az országkapuk, amelyeken az idegen belép román földre, ne hagyjanak semmi kívánni valót maguk után és ne érezzék az idegennel, hogy egyik műveltség légköréből másba lép. A Nemzeti Természetjáró Hivatal ezért modern vámházak emelését határozta el. E vámházak földszintjén helyezik el a vámhivatalt, a határrendőrséget, a Nemzeti Bank pénzváltó hivatalát, a természetjárókat tájékoztató kirendeltséget, vendéglőt, benzín- és olajraktárt, gépkocsi-szint és javítóműhelyt. Az emeletet tisztviselő-lakások foglalják el. A kérdéses hivatal reméli, hogy ezek a román nemzeti stílusban építendő épületek jó hatást tesznek majd az idegenből jövő utasokra.“

Szerkesztői üzenetek.

TAGJAINKNAK ÉS ELŐFIZETŐINKNEK szíves elnézését kérjük azért, hogy folyóiratunk nem jelenhetett meg idejében. Kénytelenek vagyunk ezúttal négy számunkat összevonni. Következő számunk december folyamán jelenik meg. Kérjük az osztályokat, hogy e számunkba november 15-ig küldjék be a híryanagot.

VIDÉKI OSZTÁLYAINKAT ismételtelen kéri a szerkesztőség arra, hogy az osztályok működésére vonatkozó híreket küldjenek be. Nagyon fájjaljuk, hogy vidéki osztályaink nem látják be: e folyóiratnak elsősorban azt a célt kell szolgálnia, hogy összetartsa a külön-külön egy célért szolgáló osztályokat és egyben állandó tükre legyen egyesületi életünknek. Nem elég, ha az osztályok egyen-egyen dolgoznak: egymás munkájától lelkesedve, egyik a másikatól tanulva sokkal többet tehetünk eszményi céljaink elérése érdekében.

ARADI, CSÍKI ÉS MAROSSZÉKI OSZTÁLYUNK VEZETŐSÉGÉNEK külön köszönjük, hogy eddig mindig

életjelt adtak magukról; ugyanakkor kérjük őket, hogy még sokkal fokozottabb mértékben támogassanak néhez munkánkban.

VIDÉKI OSZTÁLYAINKAT kérjük, hogy az Erdélybe szánt híreket ne az elnökséghez intézett jelentésekbe foglalva küldjék, hanem külön papírlapra írva, hogy a szerkesztőség munkáját a másolással ne terheljék. Minden segítség hiányában a szerkesztőre hárul az a feladat, hogy a híreket sajtókezüleg körmölje le.

NYÁRÁDY E. GYULA. KOLOZSVÁR. A szerkesztő tiszteletben tartva a Tanár úrnak a Tordai-hasadék nevére vonatkozó álláspontját, cikkét kivételesen a maga fogalmazta címmel közli és a szövegben is a Tanár úr által használt névalakot hagyta meg. Ugyanakkor kéri, méltóztassék ezt a magatartást összehasonlítani azzal a különös és a komoly vitatkozásban felette szokatlan hangnemmél, amelyet a Tanár úr legutóbb a hasadékról írt füzetében többek között a szerkesztővel szemben is magának megengedni szíveskedett.

Elismerten legszébb munka csak **Balázs Ernő** modernül berendezett fényképészeti laboratóriumában készül. Kolozsvár-Cluj, Strada Memorandului 12.

Dúsan felszerelt raktár az összes fényképészeti cikkekben. Modern műterem. Disztárgyak.

Pipere, háztartási és fényképészeti cikkekben a legdúsabb raktár az

Emke Drogériában
Kolozsvár-Cluj, Piața Unirii.

Természetjárók és cserkészek kis könyvtára a Minerva olcsó könyvvásárán.

Dr. Balogh Ernő: A föld köpenyege, a levegő tüneményei.
Dr. Roska Márton: Néprajzi feladatok Erdélyben.
Dr. Tulogy János: Erdély geológiája.
Ujfalvi Sándor: Erdélyi vadászatok.
Dr. Dézsi Lajos: Erdélyi arcképek és képek.
Dr. Kőszler Artur: Erdélyi turista kalauz.
Lévay Lajos: Székelyföldi képek.
Dr. Tulogy János: Cserkészek és turisták könyve.

Összesen nyolc pompás kézikönyv 200 lej helyett csak 150 lej.

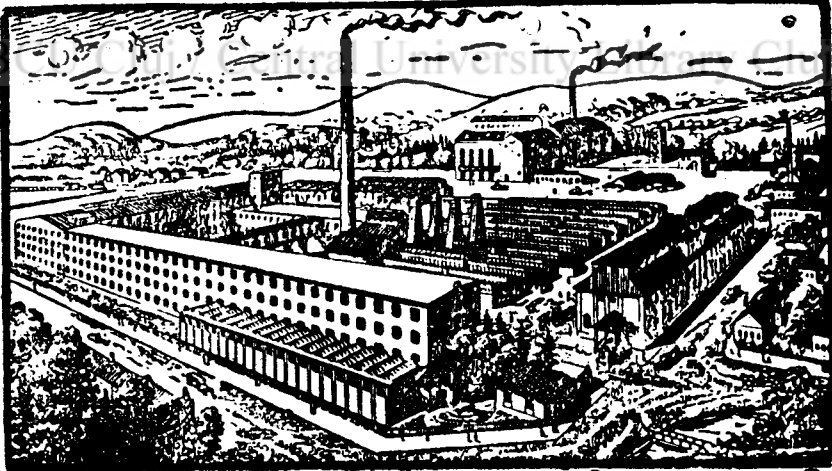
A pénz előzetes beküldése ellenében portómentesen szállítja a
MINERVA Irodalmi és Nyomdai Műintézet R.-T. Kolozsvár-Cluj, Str. Baron L. Pop 5.

FÉNYKÉPÉSZETI CIKKEKET
legnagyobb választékban

TELEFON: 27—60.
FÉNYKÉPÉSZETI
LABORÁTORIUM!

KOVÁTS P. FIAI

fényképezési szaküzletében vásárolhat.
Kolozsvár-Cluj, Piața Unirii 8.

Scherg Vilmos és Társa R.-T.

brassói posztó- és divatárúgyárak

ajánlják **férfi-ruha- és kabátkelméiket**. — Mérsékelt árakon hozzák forgalomba elsőrangú gyártmányaikat, **turista, ruha- és kabátszöveiteket**; ezek legfinomabb és kifogástalan kivitelük folytán minden tekintetben vetekednek a külföld legjobb gyártmányaival.

Gyári lerakat: Kolozsvár-Cluj, Piața Unirii 22.